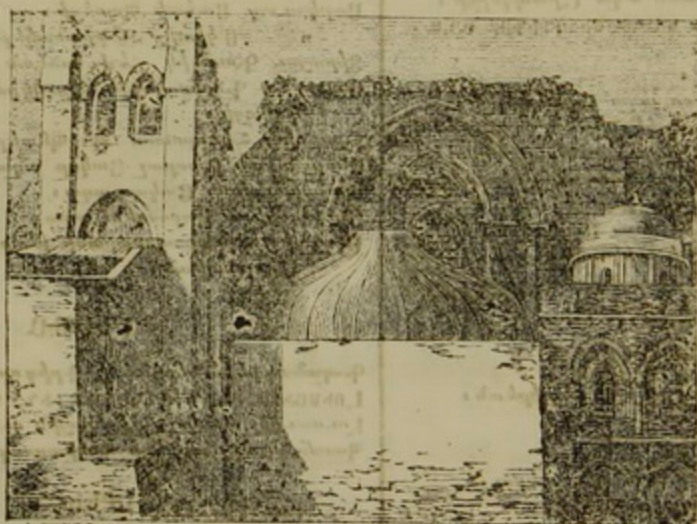

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՐԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԹԻՐԱԿԱՆ ԳԻՐԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԳԵՂԱՔԱՅԻՆ

ՀԱՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԼՄԵՆՅԱՆ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԵԵԱՆՑ

1870

ԱՆՈՒԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ

ԱԼԵԲՍԱՆԴՐԱՊՈԼ

Տէր Թովեփ առաք Քահանայ Կոստանեանց :

ԱՆԷԲՍԱՆԴՐԱՆ

ԱՇԼԵԳԵԱՆ ՄԵԼՏԵՍԻ ԵԱԿՈՐ ԱՂԱ . ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ
Ջօրքեան Կարապետ աղա :
Հաճածա ճիւղանի Գրիգորեան :
Եսկորեան Թագաւոր աղա :
Սեֆեթեան մահտեփի Պօղոս էֆենտի :

ԱՆՏՈՒՔ

Քեօսեան Սարգիս աղա Արապկերցի :

ԱՏԱՐԱԶԱՐ

Եղիանեան Մնացական աղա :
Թապախեան մահտեփի Խաչատուր աղա :
Պօրթեան մահտեփի Սահակ աղա :

ԱՖԻՕՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ

Վարպետեան Գրիգոր աղա :

ԲԵԹՂԵՀԵՄ

Արժ . Թովմաս վարդապետ Տեսուչ :
Սարկաւազ Տիրացու Ատուածատուր :
Վանք Հայոց :

ԲԵՐԻԱ

Աճէմեան Միքայէլ աղա :
Բրուտեան մահտեփի Մամաս աղա Արապկերցի :
ԳԱԼՉԵՆՅԱԸ ԵԱԿՍԵԲԵԱՆ ՄԵԼՏԵՍԻ ԴԻՏԻՈՐ ԱՂԱ .
ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :
Գոյանձեան Գեորգ աղա :
Եկաւեանց եղբարք Սեդրոս աղա Արապկերցի :
Ներսէսեան Մկրտիչ Արապկերցի :
Հանգիւթիլեան մահտեփի Ատուածատուր աղա :
Մաղաթիլեան մահտեփի Կարապետ աղա Արապկերցի :
Տէր Խաչատուրեան մահտեփի Սարգիս աղա :
Տէր Կարապետեան Սարգիս աղա Յամթեցի :
Տէր Մարգարեան մահտեփի Նիկողոս աղա :
Տէր Սահակեան մահտեփի Յօհաննէս էֆենտի :
Քիւրքճիանօֆ Յովհաննէս էֆենտի :

ԳԱՆՉԱԿ

Արժ . Եակոբ վարդապետ Տէր Աւետիքեան :

ԴԱՄԱՍԿԱՍ

Արժ . Եակովբոս վարդապետ : Ժօն . տեսուչ :
Գօրեափանեան Եակոբ վարժապետ :
Գօնտուռաճի Գեորգ աղա Անցի :
Թեղեկապետեան Թորոս աղա :
Ուսումնասիր Միկելուֆիլ :
Միրունեան Մարտիրոս աղա Տիգրանակերտցի :
ՎԱՆՔ ՀԱՅՈՑ . ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :
Փիլիպպոսեան Գարբիէլ աղա Մաշկերցի :
Պ . Պօղոս Կարնեցի
Պ . Կարապետ Բիւրքճեան
Պ . Կարապետ Ժամադործ

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գեոր . Մեդրովպ Արքեպիսկոպոս առաջնորդ (2 օրի) :
Արժ . Ատուածատուր վարդապետ :
" Միքայէլ վարդապետ :
" Կարապետ վարդապետ :
Գալիպոսեան մահտեփի Նեմուր օրիորդ Պօլեցի :
ԼԱՋԵՐՈՎ ՍԻՄԵՕՆ ԱՂԱ ՋՄԻԻԻՆԱՅԻ . ԳՈՐԾԱԿԱԼ
ՍԻՕՆԻ :
Կարապետեան Պօղոս էֆենտի :
Պ . Մարտիրոս պէարտեան Անա ազգասիրական
Ընկերութեան :

Մարտիրոս աղա Անցի :
Եակոբ աղա Մուրատեան :
Նուէր Խորենեան վարժարանի :
Ռաֆայելեան Գեորգ Պէյ :
Տիգրանակերտցի Յովհաննէս աղա Եփենտի :

ԵՐԶՆԱՅ

Քիւրա օղուեան մահտեփի Գրիգոր աղա :

ԵՐՈՒՍԱՆԵՄ

ԱՄԵՆ . Տ . Տ . ԵՍԱՅԻ Սրբազան Պատրիարք (6 օրի) :
Գեոր . Սահակ Արքեպիսկոպոս :
" Կարապետ Արքեպիսկոպոս :
" Եակոբ Արքեպիսկոպոս (2 օրի) :
" Սիմեօն Արքեպիսկոպոս :
Արժանապատիւ Վրժանէս վարդապետ :
" Պետրոս վարդապետ :
" Եղիշէ վարդապետ :
" Խաչատուր վարդապետ :
" Կիրակոս վարդապետ :
" Փիլիպպոս վարդապետ :
" Բաւեարաս վարդապետ :
" Իգնատիոս վարդապետ :
" Վարդան վարդապետ :
" Թադէոս վարդապետ :
" Յովհաննէս վարդապետ :
" Անդրեաս վարդապետ :
" Եղիկիէլ վարդապետ :
" Եղիա վարդապետ :
" Մովսէս վարդապետ :
" Մակար վարդապետ :

Սարկաւազ Սահակ Պօլեցի :
" Մկրտիչ Տիգրանակերտցի :
Տիրացու Գաւռիկ Ճէվանճեան :
Մարտուր Դամասկոսի Աշակերտ Ժամադուրաբ
գարդի :
Բրուսիոյ Հիւպատոս Պ . Պետրեման :
Մուրատեան Բաղդալ Եակոբ աղա (2 օրինակ) :
Խաչատուրեան Եակոբ աղա :
Մուրաֆեան Կարապետ աղա :
Բրուսիոյ Հիւպատոսարանի Թարգման Պ . Սարգիս
Մուրատեան :

ԵԴԵՍԻԱ

Գալանտարեան մահտեփի Գրիգոր աղա Անցի :
ԼՈՍԱՌՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ . ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :
ԼԱՍԱՒՈՐԾ . Ընկեր . Գրիգորյան ուսանողք :
Պատմանեան մահտեփի Պաղտատար աղա :

ԵՐԵՒԱՆ

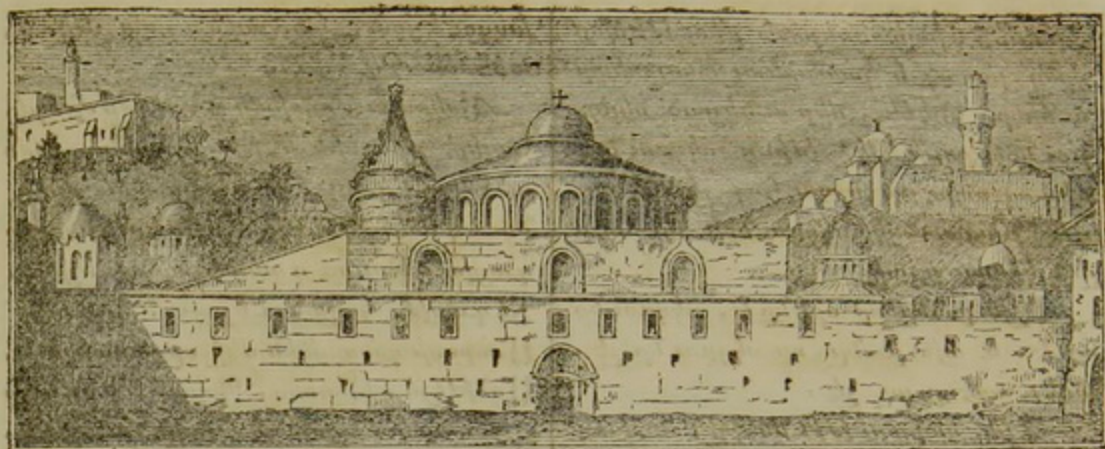
ՏԵՐ ԱՆՏՈՆ ԱՌԵՐ ԲԱԼԱՆԵՑ ՀԻՆ ԵԱԻԷԵԻԱՅԻԹ .
ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :
Տէր Եովեփ Քահանայ Մեղիեանց :
Քերիմիլ մահտեփի Եղիապար աղա :

ԵՒԴՈՒԿԻԱ

Առաջնորդ Էւդոկիոյ . Արժ . Եակոբ վարդապետ :
Չամբերթեան Գրիգոր աղա :

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Աղաճանեան Ստեփան աղա :
Եսայեան մահտեփի Եակոբ աղա :
Մ . Էրիզիլեան Խաչատուր աղա :
Մարտուռեան Եակոբ աղա :
Մեդրոսեան վարժարան :
Չեմեմեան Բարսեղ աղա :
Չիլիկիլեան Գրիգոր աղա :
Չիլիմեան Եակոբ աղա :
Պալքաղարեան Դուկաս աղա :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 5.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՄԱՅԻՍ 31.
1870.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն., Բ. Ա. Ն. Ա. Ս. Ի. Բ. Ա. Կ. Ա. Ն. Ե. Ի. Գ. Բ. Ա. Գ. Ի. Տ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Բ Ա Կ Ա Ն Ք

Սկզբունք : — Կարծեաց ազատութիւն : — Ճշմարիտ բանադատութիւն : — Ազգային
դպրութեան վրայ երկու խօսք : — Երկրագործութեան հանրացուցումը : — Հա-
րցատանհարութիւնք :

Ոս սկզբունք բառը իւր բա-
ռական նշանակութեամբը 'ի կիր չը-
պիտի առնուի :

Սկզբունքը միայն բանի մը ծագ-
ման առաջին կէտը չնշանակէր :

Սարգիկ առանց այս բանին դոր-
ճնական և իմաստասիրական արժէքը
գիտնալու, խիստ տարապայման սահ-
մաններ կ'ուտան անոր :

Սեր ազգին մէջ ալ սկզբունք ծա-
խողները շատ աժան են, և թիւ
չունին : Իսկ անոր իրական իմաստին
թափանցողներ խիստ սակաւաթիւ :

Ե

Այս անհետեւական բառը չը-
թուենքերու վրայ կը թռթռայ իր-
րեւ դարդ :

Հայոց մէջ ալ վերջերս ճգաւ բառ
մը դարձաւ :

Սկզբունք կ'ըսուի բանի մը բնական
և ընդհանուր օրէնքներուն գիտու-
թիւնը, որոյ ուժովը այն բանը ան-
վիշտ կը շարունակուի :

Բնութեան տեսակներուն չափ
սկզբունք կան :

Չեռնհաս դործողն ենք միայն ա-
նոր, որուն սկզբունքն ունինք, այսին-

քրն մեր գիտցածներուն բնութեանը վրայ յստակ և կատարեալ գաղափար ունինք : Թէեւ, մեր ունեցած սկզբնականներուն մէջ թիւր սկզբունքներ ալ սպրդած ըլլան հոգ չէ : Սարգիսի բացարձակ սկզբունքի մը տէր չեն կրնար ըլլալ :

Այն բանը որ օրէնք է, սկզբունք ալ է . և այն բանը որ սկզբունք չէ, նաեւ օրէնք ալ չէ :

Հին սովորութիւնները, նախապաշարունակները, զեղծումները փոխանակ քանդելու, երբեմն օրէնքի տեղ կը դնենք, հետեւաբար սկզբունք է ըսելով կանցնինք այն բանին համար որ օրէնք չէ, և որ կուղենք մենք օրէնքի վերագրել :

Այս սկզբունքը կը խօսի, սարազայները կը լռեն :

Կար առնեն մը, ուր ողջ և լոյս սկզբունքները՝ թնդանթով կ'ողջունուէին :

Արեւիկան տեսականը՝ այսօր գործնական է :

Սեր թուականը սկզբունքի թըռուական է :

Սկզբունքը կարծիք չէ :

Սկզբունքը ըստ ինքեան ապացուցեալ յաւիտենական ճշմարտութիւններ ըլլալով՝ ուրիշ բացարձակ ճշմարտութեամբ մը ապացուցուելու պէտքը չունին :

Աւանց սկզբունքներ ունենալու աղգերը չեն լուսաւորուիր :

Ուրեմն ՚ի նանիր չը քրանինք յառաջագիմութեան համար, եթէ ըսկզբունք սովորելու հետեւող չենք :

Այսպէս սկզբունքի համար մեռնիլ քաղցր է, վասն զի անմահութիւն է :

Հին ատենը սկզբունքը արիւն կուղէր, իսկ հիմա համոզում :

Քանինք սկզբունքի համար խող

խողուեցան, կառավինահատ եղան, նահատակուեցան :

Սիրատ թոյն խմեց. Կրկնէրէր, Կալիէ բանալին մէջ ճգնեցին : Դանտ' Ալբ, Դան Հիւս բոցերու մատնուեցան, Տանգ, Վօլթէր յարսորդացին . Բուսօ դատապարտուեցաւ, Տէգարթ հալածուեցաւ . Լամբէ՝ Սաղատի զննտանին մէջ որդնտեցաւ, Սոնթէյն, Թասսօ, Պաքօն, Լօւտեր բանտարկուեցան և հալածուեցան, Լիարէ Հէնիէ ազատութիւն երգելով կառավինարանը ելաւ :

Այսինք նման անջնջելի օրինակներ սկզբունքի նահատակներու պատմութեանը մէջ պակաս չեն :

Սկզբունքը՝ ՚ի վաղուց անտի միշտ անմեղներու արեամբ սրբապործուած է :

Այն իսկ բրիտոնէութեան ըսկզբունքը՝ Յաւիտենականին արդար արեամբը չնուիրագործուեցաւ . . .

Արդի հիմնական սկզբունքներէն մէկն ալ կարծեաց ազատութիւնն է, որ փիլիսոփայութեան հետ ծնաւ և որ դարուս ընկերական ու քաղաքական Հանդանականն է :

Այս սկզբունքը՝ ունի իւր ճարտասան ախոյեանները, ինչպէս նաեւ իւր ձախորդ հակառակորդները :

Կարծիքները՝ զգացողութենէ ու դատողութենէ կը ծնին, և օրինաւոր քննադատութեան բովէն անցնելով՝ կ'ուղղուին :

Կարծեաց ընդհարումէն՝ ճշմարտութիւնը երեւան կ'ելլայ, համազում կը գոյանայ :

Արդի վիճաբանողներ՝ կարծեաց ազատութեան առջեւ խօսելու եւ գրելու համար միւս նոյն պարտաւորութիւնը և հաւասար իրաւունքն ունին :

Արդ, երբ մասնաւորի մը դէմ կարծիք կը յայտնենք, պէտք է յիշենք թէ՛ ինչ իրաւունքով որ մեր ընդգիմախօսին նկատմամբ խօսելու և գրելու ազատութիւնը կը վայելենք, նոյնը պէտք է նաեւ մեր հաւատարմութիւնը համար ալ ընդունիլ:

Օայս կը պահանջեն ուղիղ բանը, օրէնքը և արդարութիւնը:

Նիգղիա, Պէլճիգա, Վերիկա, Հելլուեաթիա՝ յայսմ իրենց զէնքիթը հասած են, թէ և մեր ազգին մէջ դեռ իրական նշանակութիւն չունի, քանի որ կարծեաց ազատութիւնը նախ կարծեաց և սկզբանց գոյութիւն, և այս ալ մեծամասնութեան ուսումնականութիւնը կ'ենթադրէ:

Չափազանց կարծիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ բացարձակ խոստովանիք թէ, կարծեաց ազատութեան սկզբունքը յարգուած օրէն՝ ժողովրդականութեան կեանքն ալ կ'սկսի:

Վննօրեայ արեւը՝ նոր դրութիւններ, նոր տեսլութիւններ կը բերէ 'ի լոյս:

Կարծեաց ազատութիւնը՝ մամլոյ սնունդն է:

Բանութիւնը՝ կարծեաց ազատութեան առջեւ կը ցնդի: Նոր ուրաջումը՝ նոյն իսկ մտքի ու բացութիւնն է:

Վստիք թէութիւններ, ենթագրութիւններ չեն, այլ իրութիւն:

Սկզբունք մը, կարծիք մը՝ երբ յանուն ճշմարտութեան, ճաշակի եւ տրամաբանութեան քննել կ'ուզենք ըլլալ տեսութիւն, ու անկողմնապահ գիտողութենէ ծնունդ առած՝ եւ պատճառներու վրայ հիմնուած փաստերով, քանադասութիւն կ'ըսուի:

Նշմարիտ բանադատութիւնը՝ 'ի հմտութենէ է, և ոչ 'ի շարքիադրութենէ, ուստի և կը լուսաւորէ ու

չայրեր, կը համոզէ ու չի բռնանար:

Համոզում մը՝ որ ուրիշին համազումը կը նեղէ, բռնութիւն կ'անուանի ըսաւ գրագէտ մը:

Աս կէտը աւելի լուսաբանենք:

Բանադատութեան արհեստը՝ կիրք յագեցնելու, վրէժ լուծելու ուսումը չ'իմանամք:

Նոր առջեւ՝ անձերը կը լռեն, և երկուստեք փաստերը — իրարու հետ զարնուելով — կը խօսին, առանց երկար ու շիտթ վէճեր պատճառելու:

Այսպէս պէտք է կատարուի բաւնադատութեան գործողութիւնը:

Բանադատութեան համար ողջ և կորովի միտք ու նենալու է, որ նախ զգայ՝ և ապա տրամաբանէ:

Վմէն գրչի համար չէ այս:

Նաեւ քանադասութիւն մը՝ փորձառութիւն, սկզբունք, տրամախոհութիւն, ճաշակ, յստակ ոճ, և անկողմնապահութիւն կը պահանջուին, ապա թէ ոչ անոր ըսածը՝ ծանծաղ գիտողութենէ մը տարբերութիւն չունենալով, հասարակաց հեգնութեան կ'ենթարկի եւ հակառակ արդիւնք կը բերէ:

Նոր համար է որ իրաւամբ ըսաւ Պուալո, թէ « Բանադատութիւնը դիւրին, բայց անոր արհեստը դժուարին է »:

Սեր ազգին մէջ կան մեքսիկացիներ կամ ինդիանացիներ, որք տրամաբանական փայլուն երեւութիւն տակ ծածկուած և յեղեղ սկզբունքներու ու անձերու շունչն և գործին դարձած՝ իրենց խիղճը և սկզբունքը կը ծախեն ու յանուն բանադատութեան չիլ՝ աջօր յախուռն և ապիկար յարձակումներ ու ապաժաման խորհրդածութիւններ կ'ընեն, բան մը ըսած ըլլալու կամ յաղթելու տղայամբ տութեամբ, և խնդրէն դուրս կէ-

տեր կը շօշափեն՝ անձերու դէմ խի զինելով։

Ի՞նչ հարկ կայ անձերու հետ չափուիլ, Նիւթը քննելու է։

Քննելով միանգամայն անոր սկըզբունքներուն պատճառները, ու փիլիսոփայական ու պատմական փաստերը։

Չուրացուիլ թէ գրչի պատեւրազմը՝ յառաջագիմութեան նշան է, երբ անիկա՝ գծուծ նկատուածներու և փցուն ու սին շահու համար չկատարուիլ, այլ փաստերու և սկըզբունքներու ուժով՝ սխալ կարծիքներու դէմ, գիտնական, լուրջ և հասուն գիտողութեամբ կ'ըլլուի։

Ազգի մը յառաջագիմութիւնը՝ իր գրականութենէն կ'ըսկսի։

Անդ կը ցոլանայ և անգը կը համառօտի։

Սահակ եւ Սեսրովոյ՝ Հայերէն ավութայները գտնելով, ազգ. մատենագրութեան անդրանիկ Սշակներն եղան։

Ի պատմութենէ կ'իմանամք, որ Արտաշէս Բ. և Վռամշապուհ ալ Հայագրագիտութեան ճշմարիտ Սեկենասներ հանգիստցեր են։

Սլ չգիտեր թէ, դարու ազգ. դպրութեան մէջ՝ Սիսիթարեանք նոր թուական մը բանալով, Հայերէն լեզուին նոր փայլ, նոր հարստութիւն և ներդաշնակութիւն տուին։

Հայ գրականութեան մայրը՝ գրաբառն է, ինչպէս Իտալերէնին, Գաղղիերէնին, և Սպանիացւոյ լեզուն՝ Ատիներէնը։

Հայերէն լեզուն գործնական միակերպութեամբ գեռ մեր դպրոցներուն մէջ չ'աւանդուիր։

Ասոր պատճառը՝ ազգ. դասաւո-

րւաց ժամանակին ոգւոյն հետ ընթացիկ ոճ մը չ'ունենալն է։

Հայ - Վերականգնելը՝ ինչ որ գիտեն և ինչ որ կը սովորեցնեն արուեստով չէ, այլ հաճոյքով կամ մեքենական վարժութեամբ։

Ազգ. դպրոցները՝ այս յամր ընթացքով ապագայ մը չեն խոստանար։

Պէտք է որ, ինչպէս ամեն ուսում, ասանկ ալ Հայերէն ուսումը՝ գրութեան վերածուի, որպէս զի գիտութիւն ըլլայ։

Լեզու մը, իր կերպական կատարելութիւնը՝ ընդհանուր քերականական օրէնքներէն կ'առնու, ինչպէս նիւթական կատարելութիւնը՝ բառերու և գաղափարաց պարզութենէն։

Ինչհանուր քերականութիւնը՝ որ լեզուն փիլիսոփայութիւնն է՝ մի է։

Լեզուի մը յատուկ օրէնքները՝ իւր մասնական քերականութիւնն է։

Հետեւաբար, որչափ ազգ. այնչափ մասնաւոր քերականութիւններ կան։

Լեզուն յառաջագիմութիւնը, ազգ. յառաջագիմութեան նախնի թացն ըլլալով՝ անոր կենդանի գործածութիւնը, ոգւոյն ու փիլիսոփայութեանը հետ, նաեւ արմատներու ճանաչման եւ գրելու ոճին հոգ տանիլ պէտք է։

Ոճը՝ ճաշակին քոյրն է։

Լեզուն կը յղկուի՝ երբ գրիչ և ճաշակ իրարու հետ կը մըցին։

Լեզուն ալ իր քերականութեանը հետ, նաեւ տրամաբանութիւն ունի։

Հաճոյքով կամ վարժութեամբ կը տրամաբանենք, բայց առանց քերականական օրինոց չենք կրնար գրել։

Սիննոյն լեզուն, միևնոյն ազգին մէջ՝ զանազան գոյներ և շրջուն ձեւեր կ'առնու՝ տեղւոյն, բնութեանն ու սովորութեանը նայելով։

Սակայն անոր օրինաւոր ձեւերը, ներքին ազատութիւնները՝ բառից խաղերու և մանուածոյ դարձուածքներու մէջ փնտռուելու չէ, այլ բառերուն ռւբրիկն ու նշանակութեանը, անոր գոգարիկ բայց անշարժ ձեւին մէջ:

Առանց աշխարհաբառին բնութեան ու ոգւոյն վրայ որոշ տեսութիւն մը ունենալու՝ լեզուի մեր գաղափարներուն կը ծառայեցնենք:

Այս անպատահութիւնը, այս լեզուի անիշխանութիւնը՝ քերականական միօրինակ օրինաւոր գրութիւն մը չ'ունենալնէս կը յառաջայի:

Իսկ այս պատճառը՝ բաւական պատճառ մը չէ՝ նախնեաց մատենագրութեան դէմ յայտնապէս ըմբոստանալու եւ նորաստեղծ լեզուաւ՝ թրիտ ու խորթ բառեր, նորամուտ և անհարազատ ոճեր, գութիկ դարձուածներ 'ի դործ դնելու:

Ոչ, ազատ չէ գրիչ մը — որչափ ալ ներհուն ըլլայ — իրմէն վճռաբար որդախօսութիւն մը ստեղծել:

Քերականութիւնը ժողովրդական ընթացիկ լեզուէն կը բղխի:

Մէն ազգի մէջ գրական և խօսուն լեզուներ կան:

Նրկութիւն ալ տէրը՝ ժողովուրդն է:

Ժողովուրդն է միանգամայն, որ զանոնք հմուտ և վարպետ գրիչներու ձեռք յղիել կ'ուտայ:

Նրկաւորական դարուս մէջ իւրաքանչիւր ժողովուրդ տնտեսական յատուկ դիրք մը կ'ընտրէ և անով կը յառաջագիմէ:

Հայն ալ որ ժամանակին պահանջմանը տրամադիր է, կրնայ տրնտեսութեան երկրագործական մասնընտրել, և անոր զարգացմանը՝ ազդու

վազ և հոսանք տալ:

Սնանանդ որ Արեւելքի կոյս հողը՝ արդէն խիստ բարեբեր և արգասանդ ըլլալը փորձով հաստատուած է:

Այս ճիւղին համար ազգին մէջ երբեմն թէեւ բաւական մտքեր յոգնեցան, քրտնեցան, որով և ժողովրդական շարժում մը, երբեք մը տեսնուեցաւ, բայց դործ մինչեւ ցարդ՝ ոչ ուրեք:

Շարժումը, երբեք մը այն ատեն կեանքի նշան է, երբ մտքն կը հոսի և դործագործութեան շրջանը կը մտնայ:

Այդ մը երբեք կերպով կրնայ յառաջանալ, երկրագործութեամբ, արուեստով, և վաճառականութեամբ:

Եթէ ամէն արուեստ փճանայ, մեռնի, երկրագործութիւնը միշտ կայ, չմեռնիր: Վասն զի ՄԱՐԻ և ՀՈՂ հոմանիշ են:

Հայտնականայք 'ի սկզբանէ հողագործական սլարդ բայց երջանիկ վիճակով յառաջացան:

Նոր սկզբունքը՝ դրամատէն կ'սկսի, առաջին մարդէն կիջնայ:

Խորենացիէն կիմանամբ որ՝ Արտաշիսի ատեն՝ Հայաստանի մէջ անմշակ հողեր չկան եղէր:

Սենք որ այս մասին գեռ Նոյեան դարու մէջ կապրինք, պարտինք գիտնալ թէ՝ ուր որ աշխատութիւն չուկայ, հոն չկայ նաեւ կեանք և յառաջագիմութիւն:

Կենաց պիտոյքը իրեն են, հող ուստի հաց, ընդ՝ ուստի զարգացումն, և սէր՝ ուստի սերունդն: Սակայն մարդկային առաջին պիտոյքն է հողը՝ այսինքն հացը:

Նման Նալբանդեանցի վերջին կտակներ «նոյն որ այսօր հող չունի, վաղը հաց չունի»:

Այդպիսի ճակատագիրը և կենաց տարահովութիւնը՝ յայս կը հանգին:

Լըրկագործութիւնը՝ արհեստներ
բուն մայրն ու գայեակն է : Ենով
արուեստաւորին նիւթերը կը սլառ
բաւառուին , ուսկից և վաճառականին
սլաշար կը հայթայթուի :

Արեւն կեղրոնացնենք մեր քան-
քերը հոն , ուր ազգին շահը կայ , և
ուր մեր նահապետական արհեստին
գործնական կողմը :

Այն ազգը մեծ է և միայն ապա-
գայ ունի , որ Վեմետը չաստուածու-
հւոյ կը խնկէ :

Ամեն . Սրբազան Հայր .

Ազգային մեծ վանքերուն մէջ երկ-
րագործութեան վարժարաններ հաս-
տատեցէք :

Արդէն անոնք իրենց համար խիստ
ընդարձակ արտեր և սպարակներ ու-
նին , բայց բանեցնելու գիտութիւնը
չունին :

Արքայունքն բայց առանց արդեանց
մանաւանդ որ Հայաստանցւոյն ժա-
ռանգութիւնն է՝ ոչ միայն իրեն հա-
մար քրտնիլ , այլ եւ շատ անգամ
զինքը հարստահարող Վիւրտին հա-
մար ալ . . . :

Հայեր . Սեւ օրերու մէջ է Հա-
յաստան :

Այդի Վիւրտին արիւնալից թա-
թը մէկ կողմէն , հարստահարիչ ան-
ձանց կապուտը միւս կողմէն՝ անմեղ
Հայաստանցւոյն վերջին օրհասը կը
վաղվազեն :

Այ հաց , ոչ լոյս , ոչ սիրտ ունի
նա , բայց միայն չորաբեկ յոյս մը :

Յոյս մը որ աւելայծեալ կանթեղի
պէս մերթ կը սղլալայ , մերթ կը նը-
ւաղի . . . :

Հայորդւոյն մոտաւորականը մոտ-
ծելու ժամանակը չէ , այժմ նիւթա-
կան կեանքի համար անմիջական ա-

պահովութիւն կը հայցուի բարեխը-
նամ կառավարութենէն ,

Ամեն օր գաւառներէն յուսահա-
տութեան ձայներ , արդարութեան
և վրեժխնդրութեան աղաղակներ կը
լսուին :

Այն մի թղթաբեր՝ գողցես ցա-
ւալի գուժաններ դարձած , արեան
արտասուքով գրուած բողբոսներ եւ
հանրագրութիւններ կը բերեն :

Ասիրտ պէտք է դիմանալու հա-
մար :

Հայը հայուն կը ցուցնէ իր խո-
ցերը և վաղաբոյժ դարման կը խըն-
դրէ : Ար բանայ իր սիրտը՝ և մենք
անտարբեր աչք կը նկատենք զայն :

Այն սիրտը որուն պատմութիւնը
մեր փառաց և աղէտից պատմութիւն
է , և որ թմեմուրչէնկի և Ալլապա-
նի օրով աղատ էր , բայց այսօր Վիւր-
տին գաշոյնին ներքեւ պրկած , աւե-
րակներու տակ կ'արիւնի :

Իր իրաւունքը սլաշտարաններու հա-
մար՝ լեզու չունի , գրիչ չունի , եւ
բնականաբար ուր ուրեմն կ'առիւտի
իրեն ցաւոց ներկայացուցիչ ընտրել
իր Աւաջնորդը՝ որ իր անմիտ բարե-
կամը և հետեւաբար ամենէն աւելի
իրեն դէմ գործողն է :

Իսեղձը՝ ճարահատեալ ինչ ընէ ,
առ ո՞ գիմէ :

Այլապա՞ն որ կամ Լըրկինքէն իրեն
գթութեան ակնարկ մը գայ և կամ
Պատրիարքարանէն . . . :

Եկայք առ իս լերինք համայն,
Օտվք, գետք, բլուրք համանդամայն
Դուք ողբակիցք եւ սգաւորք
Օհ ինձ լերուք միանդամայն:

Օլարթիր, զարթիր քաջդ Որինոս
Պուժեալ ի քնարդ, շարժեալ ի յողբա
Օլերկինս ամպովք բզճովս ակօք
Լալ եւ կոծել զաղէտ ցաւոյս:

Վայ կարդացէք ինձ, ստնդեայք,
Հարսուներ, փեսայք, կուսանք, տղայք,
Եւ ողբացէք զորդեկորոյս
Օմայրս Հայաստան, արք եւ կանայք:

Օ ի մայր էի ես դիւցազանց,
Օնող, դայեակ քերթողահարց,
Թաղաւորաց եւ իշխանաց,
Նախարարաց Հայոց մեծաց:

Շնչէ Օլփիւսն աղինական,
Խոխովն գետք բողբոսական,
Յորս սնուցի բիւր զօրտպետս
Օջրս անհամարս պարթեւական:

Օլարս անուանիս անյողթական,
Հակայք եւ վհէք մէն սոսկականք.
Սրովք, նետիւք եւ աղեղամբք,
Լմէն ուրեք են յաղթական:

Լաւճ նախանձ, ատերութիւն,
Հեռ, դաւ, երկաթ, անմիութիւն.
Օրդիս, թառուս եւ ճոխութիւնս,
Լաւր հարին ի գերութիւն:

Ոհ, զաւակունքս կսկծադին,
Լնջատեցան յոյժ լալադին.
Ի հարազատ իմոց գրկաց,
Յաղգաց Պարսից եւ թաթարաց:

Երիտասարդք, կուսանք, հարսունք,
Լռնականայք, ծերք եւ մանկունք.
Բնդ ամենայն ծագս տիեզերց,
Լնդարձ տարան ի գերողայ:

Յաւք եւ աղէտք իմ բիւրաւոր,
Լմք տրտմութեանս հաղարաւոր,
Սահին զի դարք, սահին տարիք,
Դեռ ես տրտում եւ սգաւոր:

Նժդեհութիւնն Խարայելին,
Օրդ պանդխտեաց յգիպոստին.
Չորեք հարիւր եւ քառասուն,
Լմք չափեցան անդրէն դարձին:

Եւ գերութիւնն ի Բաբելոն,
Լմրս թուով եօթանասուն,
Լպտ դարձան յոյժ ինդութեամբ
Ի հայրենիս ուրախութեամբ:

Իս գերութիւն իմ որդեկաց,
Լնդարձ միաց ամաց բաղմաց,
Կարօտ տեսոյս իմ մայրենի,
Հալեալ մաշեալ ի ակիւռս ծագաց:

Լամ, հառաչեմ անմխիթար,
Հանգոյն պրւոյ յար անդադար,
Սակայն ի զուր եւ անօգուտ,
Ուստեք չկայ ցաւոյս մի ճար:

Փող, գաւազան, թագ ծիրանի,
Եւ տէրութիւնն իմ արքունի.
Բարձան յինէն, արսոս անդարձ,
Որք եւ տուան օտար աղգաց:

Շքեղափայլ իմ արքունիք,
Քաղաքք եւ գիւղք, եկեղեցիք,
Ունայն թափուր ի մարդկանէ,
Ուր արդ ճեմեն ջլլիկէք ողնիք:

Բարէ, զիւրդ սիրտ, լեարդ մարդոց
Տոկ ունիցին այսչափ ցաւոց.
Թէ եւ իցեն անդամանդեայ,
Սիրաք եւ աղիք, եւ լեարդ կճեայ:

Ով դու Լսողա՞ծ իմ երկնաւոր,
Լմենայն ինչ քեզ հնարաւոր,
Բաւ, արդ գթմա յիս եւ յորդիս.

.

Իրաւունք ունիս Սօնկոմերի, երբ կ'ըսես թէ Հանուրց մահկանացուաց վախճանը Լէվէի (1) ալեաց մէջն է։ Սակայն կան ալ որ բնաւ չի պիտի մոռցուին, կան ալ որի գերեզմանէն անդին ալ պիտի տարին։

Վիւցազնը, որ պատերազմաց գետին կոհակները կը հոսեցնէ մարդիկ թերեւս նորա ծննդեան վայրն անգամ չեն գիտեր. բայց գիտեն իւր պատերազմական փառքը, որ իբրեւ օգերեւոյթ մը կը ճաճանչէ ի հեռուստ։

Նորա ուրախութիւնը կամ տրտմութիւնը, նորա հրճուանքը կամ տագնապքը թերեւս խուսափին պատմութեան էջերէն, և սակայն ազգեր որք չեւ եւս լոյս տեսան, նորա անմահ անունը պիտի կրկնեն։

Հայրենասիրին և բանաստեղծին կորստական մարմինը հասարակաց գերեզմանին պիտի մասնակցի. բայց ոչ այնպէս իւրեանց փառքը։ Այն չի պիտի ննջէ. այլ կործանեալ կայսրութեանց վերայ պիտի տաւառնի։

Վեղեցիկութեան ականոզիքը մահուան անշարժութիւնը պիտի զգենուն. գեղեցիկը, քաջը, բարին ամէնքն ալ պիտի մեռնին և իջնեն ի խորս գերեզմանին։

Այլ այն գեղաշուք ականոզիք անդրէն յառնեն և կը փայլեն սիրահարի մը քերթուածոցը մէջ։ Եւ դարգայի Լաւրէն տակաւին կ'ապրի։

Սեռաւ անգամ մը, իայց այլ չպիտի մեռնի։

Եղանակները իրենց ընթացքին մէջ կ'անցնին ու կ'անհետանան, և ժամանակը իւր անխանջ թերը կը ծածանէ. մինչդեռ փառաց դափնիք երբէք չ'են թառամիր այլ յաւիտեանիս ծաղիօք կը պծնին։

Ամենին ալ, ամենին ալ առհասարակ ահռելի քնով մը պիտի նիւհեն, անշարժ լռեն գերեզմանին մէջ, երիտասարդք և ծերք, բարեկամք և թշնամիք ամենքն ալ միաստի պատանքին մէջ պիտի փռան։

Հին աւուրց մարմարներ ժամանակ մը կ'ապրի. ի վերջոյ նա ալ կ'իյնայ, անպիտան բեկոր մը, Աւերման անապոյտն հարուածոցը տեղի կ'ուտայ, ի կերդուածէն հոյակապէս ուրիշ բան չ'մնար բայց եթէ փլատակ մը, Այլ մինչդեռ ժամանակը կը փըշրէ տրիանագործութեան սոյն հրաշակերտը, որ տէտք էր աղատ մնար մուսուսութեան աղջամուղջն, փառահեղ անուն մը բաժին պիտի ըլլայ անոնց, որք իրենց աւաթքինութեամբը ոոյն վարձքին արժանացան։

Սիւրբ ուրեմն թէ համայն մահկանացուաց վախճանը Լէվէի ալեաց մէջն է. կան մահկանացուներ որք բնաւ չ'պիտի մոռցուին և գերեզմանին շղթայքը պիտի խորտակեն։

(1) Ըստ գիւցարանից, Լէվէ գծիւց գետերէն մէկն է, որուն ջուրէն խմողը անցեալը կը մոռնայ։

ԵՂԵՐԵՐԳՔ ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՍԸՐ ԲԵԴԵՐ ԲԱՐՔԵՐԻՒՑ

Ա.

Կան արտասուք ամէն մեռնողն երաւ համար, և սուգ ամէնախոնարհ գերեզմանին վրայ. բայց երբ արեք կը մեռնին, ամբողջ ազգեր եղբրական սղբեր կը նուագեն, և ոգին յաղթու թեան կ'արտասուէ:

Բ.

'Նոցա համար՝ վշտաց ամենասուրբ հառաչք ովկիանու յուզեալ ծոցը կը պատռեն կ'անցնին: Ի դուր ոսկերտ տիբ նոցա կը մնան անթաղ. երկիր համօրէն նոցա շիրիմ՝ կը լինի:

Գ.

Պատմութեան ամէն երեսներու մէջ յիշատակարան մը, աշխարհի աւմէն լեզուներու մէջ տապանագիր մը կը գտնեն: յաւմն ներկայ և դարն աւպագայ կ'սղբան զնստ և նոցա կը պատկանին:

Դ.

Խրախճանայ ցնծութիւնը նոցա համար կը լռէ. նոցա անունը միայն աւմէն շրթունքէ կը լսուի. մինչդեռ ի պատիւ և ի յիշատակ սիրալիքաջագործութեանց նոցա, քաւաթը կը շրջի լռելեայն:

* Այս քաջ սպայն 1814ին օգոստոսին մեռաւ, քսան և ինը տարեկան հասակին, երբ իր Մէնչլուս անուն նաւուն մարդոցը գլուխ կեցած Պալդիմարի քով՝ Ամերիկացւոց բանակին տիրել կը ջանար: Լորտ Պայրընի հօրեղբորորդին էր. բայց իրենց աղայութենէն ի վեր բնաւ զերար տեսած չէին:

Ե.

Հռչակեալք յամբոխէն որ զանոնք ճանչցած չէ և արտասուեալք իրենց թշնամիներէն իսկ, որք նոցա վերայ կը հիանան, ով չուղէր նոցա փառաւոր բաղդին մասնակցիլ. ով չուղէր մեռնիլ նոցա ընտրած մահուամբ:

Զ.

Եւ յապէս ահա, կորովիգ Բարբեր, կեանքդ, մահդ և փառքդ պիտի նըռւիրագործուին: Վաջալն երիտասարդք քու վրագ պիտի սքանչանան և քու յիշատակդ իրենց օրինակ պիտի առնուն:

Է.

Բայց կան սրտեր ալ, զորս քու մահդ արիւնած է զորս փառքդ չեն կարող անոխել, և որք ահիւ և դու զութեամբ կը լսեն յաղթութեան մը պատմութիւնը, ուր այնչափ սիրելի, այնչափ քաջասիրտ զորական մը ինկաւ:

Ը.

Եւ թագչին իրենց կսկիծը ամբլլաւ համար. երբ պիտի դադրին քու սիրելցեալ անունդ լսելէ. յաւմանակը չկրնար մոռացումն բերել իր հետ, երբ փառքն է որ ճարակ կուտայ վշտին:

Թ.

Բարէ՛ աւելի անոնց քան թէ քու վրագ պէտք է ողբան մարդիկ անդադար: Յիրաւի խիստ դառն է մեռելոց ազդած վիշտը, մանաւանդ երբ ասիկայ անոնց պատճառած առաջին վիշտն ըլլայ:

Հիւսիսեցի,
1814.

Լորտ Պայրըն:
Թարգմանեայ՝ Ն. Ղ.

ՀՐԱԺԵՇՏ ԱՌ ՄՈՒԶՈՅՆ

Աստուածութիւնդ, որ մանկական հասակիս աւուրց վերայ հսկեցիր, դեռաբուսիկ որդի երեւակայութեան, ժամ է որ իրարմէ բաժնուինք, թող ուրեմն հողմունք իրենց թեւոցը վրայ առնուն տանին այս երգըս, որ վերջինը պիտի ըլլայ. սրտիս այս զեղումը ցրտագին քան զամենայն:

Այս սիրտը, որ անդգայ է արդ զմայլման, լռել պիտի հրամայէ քու յաւընալ նուագացդ, և ակ քեզմէ երգ չ'ալիտի խնդրէ. Պատանեկութեանս իմ զգացմունք, որք 'ի վեր բռնած էին քու թռիչքդ թմբուութեան թեւոցը վերայ, ինձմէ 'ի բաց վարատեցան:

Քանի փանաքի ալ ըլլան առարկայք, որք իմ կոշտ քնարս կը հնչեցնէին, տառակայք այն աներեւոյթ եղած են յաւէտ: Աչքերն որք իմ երազներս կը ներշնչէին, դադրած են փայլելէ, և իմ տեսիլքս մէկնած են, աւանդ, ակ եւս չդառնալու համար: Երբ քամուած է նեկտարն՝ թաթաղուն 'ի բաժակին, ինչու ոյլ եւս 'ի զուր խնջոյից ուրախութիւնը երկարել, երբ ցուրտ է և սառնագին դեղեցկութիւնն որ կապրէր հոգւոյս մէջ, որ զօրութիւնն երեւակայութեան կարող է երգերուս վերստին կենդանութիւն սրարգեւել:

Երթունքս կրնամ խօսիլ սիրոյ վրայ՝ միայնութեան մէջ, համբոյրներու և ժպիտներու վրայ, որոց պէտք է վերջին մնաք բարեաւն ըսելը Արնան նորա բարբառել հրճուանք սահեցեալ ժամերու վերայ: Ահ, բաւ, զի այն ժամք ակ իմն չեն:

Կամ թէ բարեկամաց վրայ խօսին որոց 'ի գորտը նուիրած էի կեանքս,

Ահ, բարեկամութիւնը անշուշտ պիտի վսեմացնէր իմ երգերս, բայց ինչ համակրութիւն կրնան զարթուցանել քերթուածքս նոցա սրտին մէջ, զորս հաղիւ հաղ ոյլ եւս տեսնել կը յուսամ:

Հարցս սիրադործութիւնքը ճշտեմ, և տաւղիս աղու աւաչքն նուաժողքը հաշակելու նուիրեմ, բայց քանի տկար է ձայնս այսպիսի համբաւներու համար. քանի սնդոր երեւակայութիւնս, դիւցաղանց շահատակութիւնքը նուագելու համար:

Ահ 'ի բաց կը թողում քնարս, տակաւին կոյս և անտիսեղծ. հողմաց կը յանձնեմ հնչեցնել նորա լարքը. թող լռէ, վերջ տանք մեր տկար ջանից, որոնք լած են նորա հնչումը պիտի ներեն ինձի անցեալը. դիտնալով որ նորա դողդոջ՝ ձայնը վերջին անգամ կը թութուայ:

Նորա երերուն և անհարթ մեղեդին շուտով պիտի մոռցուի, հիմա որ բարեկամութեան և սիրոյ վերջին հրաժեշտս կուտամ: Արջանիկ պիտի ըլլար բազդս երանելի և վիճակս, եթէ իմ սիրոյ առաջին երգս ալ վերջինն ըլլար:

Մնացեալ բարեաւ. Մուղայդ դեռափթիթ, զի ոչ եւս մենք զերար պիտի տեսնանք, եթէ տկար եղան մեր երգերը, գոնէ յոյժ բաղմնութիւն չեն. Յուսանք որ ներկայն մեզ բաղքը ըլլայ, ներկայն որ կնիքն է մեր վերջին հրաժեշտին:

Ի յոյժ Պայրէն
Թարգմանեաց՝ Ն. Ճ.

ԴԱՅՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ԺՈՂՈՎ

(Հարունակութիւն, տես թիւ (1) :

Օ ի ուսանելի առարկայից բոլորովին ազատելը՝ մի քանի երեխայի աւելի ոգուտ կը բերէր, քան թէ վընաս. այն ինչ միւսները, մասնաւորապէս որին զատատներում, նոյն առարկայով կ'ընդունէին աւելի նպատակի յարմարութեամբ ոչ թէ ամբողջ ժամերով, այլ աւելի կարճ ժամանակով: Այս բոլոր և ուրիշ մանկավարժական խորհուրդները չէ թուլատրում մի հասարակական վարժարանի կարգադրութիւն և շատ ծնողներ էլ չէին ցանկանալ իրանց դուստրներին ֆըրանսերէն և Անգլիերէն դասերից ազատ տեսնել, թէեւ առաջուց էլ տեսնելու է որ նրանք երբեք արժանալի չապարաստութիւն չեն ունենալու այս լեզուները հասկանալում և խօսելում, և դժուար թէ երբ և իցէ դորձածելու տեղ էլ պատահի: Իսկ եթէ Պրանսերէն քերականութիւնը սովորելուց այսպիսի գլխաւոր օգուտ պիտի սպասել, շատ քիչ ծընողներ բաւականութիւն կը գտնեն:

Յետոյ ուսանելու շատ շատ ժամերին և առարկայներին միանում են տան վարժարանական դասերը, որոնց ճշմարիտ չափը և համեմատութիւնը իրար հետ միասին դասատու վարժապետները այնպէս քիչ են հասկանում, որ մի հմուտ նկատողի ասելով՝ մի մեղսագործութիւն է լինում երեխանց ընտանեկան կեանքի և առողջութեան մէջ: Անկասկած այս վերջինն էլ: Արուհեաւ եթէ վեր է առնուում արդէն յիշեալի հետ՝ առանձին անհրաժեշտ դասեր էլ, հոգու վրայ միտում է ամենից մի անբնական

ծանրաբեռնութեան տալաւ որով թիւն իսկ և իսկ ծաղկեալ ժամանակում, և այսպէսով էլ հասկանալի է, թէ ինչպէս շատ երեխայ, այս տարիներում այսպիսի նեղութիւններ կրելով և չափազանց գրգռուելով, յետագայ ցաւագարութեան հիմքը դնում է: Այս վտանգը ճանաչող ծնողներն երբեմն չեն էլ կարողանում ուրիշ ձեւով օգնութիւն հասցնել, բայց միայն, որ եթէ մի քանի ուսանելի առարկայներից ազատելու չէ, իրանց դուստրները ժամանակ առ ժամանակ քանի շաբաթներով տունն են պահում, որպէս զի դուստրները կըրկին զօրութիւն ստանան՝ վարժարանի պահանջողութիւններին բաւականութիւն տալու: Իսկ հազիւ չէ երբեւում մի վաղ թառամեալ երիտասարդական նրբութիւն, մանաւանդ նըրանցում, որոնք կամենում են իրանց նու իրել ուսուցչական կոչումին կամ ուսուցչուհիներ դառնալ: Հատերը այս նպատակին չեն հասնում, ուժի հասնելուց:

Նորերում շատ վարժարաններում մի ուրախալի քայլ դէպ ի աւելի նրանով է եղել, որ վերին և միջին դասատուներում բոլոր ուսումնական դասերը ճաշից առաջ են, իսկ ճաշից յետոյ՝ միայն կանանց ձեռագործութեամբ է պարապւում, որին մասնակից լինելու ստիպուած չեն աշակերտուհիները: Այսպէսով կարելի է, որ յաճախ չկրկնուի մի շատ անգամ հեռի վարժարանական ճանապարհ և ժամանակ չահուի տնային գործերին էլ մասնակցելու, որոնք այժմ աղջիկների համար շատ անգամ բոլորովին խորթ են, որովհետեւ աղջիկները գրեթէ միմիայն վարժարանով են ըզբաղուել, կամ իրանք աղջիկները նըրանցից հեռանում են ի վնաս մա-

սամբ իրանց կանացի (իգական) կա-
տարեալ կրթութեան և մասամբ ի-
րանց առողջութեան :

Ուսանելի նիւթով բեռնաւորե-
լուն՝ շատ անգամ պատահում է այն
վատթար դրութիւնը, ուր շատ քիչ
զգուշութիւն է պահպանուում ա-
շակերտութեան հետ հասարակ հո-
գեկան զարգացման և հասակին մէջ
ուսման ցուցակը իրագործելու : Այս
լինում է յատկապէս բնական և գրա-
կանական պատմութիւնների մէջ,
երբ օրինակի համար, 12 տարեկան
երեխայները, որոնց գեռ եւս մոցրե-
նի լեզուում հեշտ բաները նեղու-
թիւն են տալիս, միասին աւանում
են արդէն Արանիոցաց գրական
նութեան պատմութիւնն էլ : Կամ
արդէն կրթութեւն են բնագիտութե-
կենդանաբանութեան և ուրիշների
մէջ ուսումնական մանրամասնու-
թեամբ և Վատիկներէն կամ Յունա-
րէն անուանակոչութեամբ (Terminologie)
այնպիսի ձեւով, որի օգուտը կանոնց
կրթութեան համար առ հասարակ
կատարելի է : Հատ վարժապետներ
էլ սրանում կամ առ հասարակ մի
դաստիարակութեան ձեւում, որը
աւելի համադասական (Systematisch) է,
քան թէ ձեւաւորական (Methodisch) չեն,
կարողանում իրանց ազատ կացուցա-
նել այն վարմունքից, որը ընդունել
են գիւմնադիւմների և իրական վար-
ժարանների համար :

Նրանք չեն նկատել թէ՛ այսպէս
խմանալը և ժողոված գրական գիտու-
թիւնը՝ տղի և նրա յատկութեան
համար մի ուրիշ արժանաւորութիւն
ունի, քան թէ աղջկերանց կրթու-
թեան համար : Նուրանալի է այս-
տեղ նմանապէս, որ կանանց վարժա-
րանների կորովամիտ գլխաւորների օ-
րինակով և ներգործութեամբ՝ նշա-

նաւոր յառաջագիմութիւններ են և-
ղած վարժարանների սեպհական կա-
րիքները լցուցանելուն համար : Բայց
այնու ամենայնիւ դուստրների բարձր
վարժարանների միշտ գլխաւոր կարօ-
տութիւնները գեռ այն բաւականաչափ
վարժապետներն են, որոնք այս բանի
համար կամ առաջուց կրթութեւն են,
կամ ունին մանկութեանց յարմա-
րութիւն կամ կոչում : Նրանք, ու-
րոնք սրացից զուրկ են, առանց ի-
մանալու այն սխալն են անում, որը
միւս վարժարաններում էլ է երեւում,
երբ նրանք ոչ թէ այսպէս հարց են
տալիս իրանց : Ի՞նչ են անում այսե-
րեխայքը իմ առաջին և ինչպէս կա-
րող եմ անձնապէս սրանց հասկացը-
նել, այլ թէ ի՞նչ է գրութեւն գրքու-
մը : Արանից կախումը և երբէք չա-
ւականացող գերմանական խորամը-
տութիւնը՝ դաստիարակութեան մէջ
չուտով այն ուսումնական կատարե-
լութեան է հասցնում, որի ամենա-
պակաս տեղը աղջկերանց վարժարանն
է : և որի անդ ոչ մի ժամանակ չպի-
տի բռնի մի թերակատարութիւն :
Արա հակառակը այն վարմունքն է,
որը ունին ամենից միայն մի քանիսն-
րը, բայց ամենից համարուած ասոր-
ժելին : — Ինչպէս թիւն, որը առաջ,
երբ մարդ կարծում էր թէ՛ ամենից
առաջ կանանց կրթութեան մի գե-
ղարուեստական հիմ գնելու է, էլ
աւելի դուրս պրծաւ քան թէ այժմ :

Դուստրների բարձր վարժարան-
ներում ամենահարկաւոր և ամենա-
դժուար առարկայների կարգիցն է
գերմաներէնը : Հատ դէպքերում
աղջիկները ամենեւին չեն կարօտում
գերմաներէն քերականութիւնը ա-
ռանձնապէս սովորելու : Դոնէ ոչ այն-
պէս ընդարձակ ձեւով, ինչպէս շատ
անգամ սովորում են : Հաղիւ ան-

դամ մը չէ շարունակու մքերականութեան դասը, մանաւանդ համաձայնութեանը՝ մինչեւ վերին դաստաները. և անարդիւնք է մանաւանդ այն ժամանակը, երբ չեն համաձայնու մքերականութեան տեսութեան մէջ ոչ իրար ետեւից հետեւող դասաւորումների վարժարկները և ոչ գերմաներէնի հետ և առաջ գնացող օտար լեզուների քերականութեան դասը այն յարաբերութիւնը ունի, որը լեզուի գիտութեան միութիւնը և շիթութիւնը կարող է բառնալ, Վըլկերանց վարժարկներում գերմաներէն ոճում վարժուելիս՝ շատ անգամ տեսնուում է, որ պարզութեան և չափաւորութեան համար մանկավարժական միտք չկայ և շատ վարժարան ծնողներին առիթ է տալիս տրանջելու, թէ իրանց երեխայները պարբերութիւնների կամ հենց «յօշուածների» մէջ այն բաների վրայ պիտի դատողութիւններ անեն որոնք իրանց հորիզոնից շատ հեռի են անցնում: Սրանում են յառաջանում անհաւատարի անընդհանրութիւններ (Ungläubliche Missgriffe), Տասներկու տարեկան աղջիկները պիտի գրեն ողբերգութեան ծագման վրայ, առաքինութեան արժանաւորութեան վերայ մանկական, անմեղութեան շքեղութեան վրայ: Ահլը այսպիսի երեխայներին Շիլլերի կտանգրայից այս նիւթն էր տուիլ, «Վիայն սխալուելն է կեանքը. իսկ իմանալը՝ մահը»: Ամսկապրութեան մէջ վարժուելու համար, մտածած տեղերն են տալիս օրինակի համար, նամակ մի եղբոր վրայ, որը Շիլլիգումն է և վերաւորում, — մի վարդուղութիւն, որ առաջ է բերում ստութիւն և բառաձգութիւն (Dhrasenmacherei), լծէ կենցաղավարութեան ժամանակ տեղն

ինկի, կանայքը կը դիտեն անկիրթ մտքով՝ այնպէս գեղեցիկ մտքով նամակներ գրել որ հարկաւոր չի լինիլ թէ՛ վարժարանը նրանց այդ մասին առաջուց էր պատրաստել: Այնպէս և գերմանացւոյ գրական պատմութեանց վեր են առնում նիւթեր, օրինակի համար բանաստեղծների համեմատութիւնը, նրանց կեանքը և նրանց երկասիրութիւնները: Շիլլերը համեմատել Աօէթէի հետ, նմանապէս Ուհլանտը՝ Հէյնէի հետ, ուր մերձ է խախտանկանացի դատողութեան փոսնգը: Հենց գրականութեան պատմութեան դասը շատ անգամ անհամեմատ ընդարձակում է և միշտ բաց է թողնում գերմաներէնի ժամբում, պատմական բաները հաղորդելիս, գաղափարներ պարզ ըմբռնելում և իրարից դանաղան ելում այն շատ հարկաւոր վարժողութիւնը, որը կարող է վաղ ներգործել այն չափազանց վերացական ըմբռնողութեան հակառակ, որին կանանց ոգին է հակուած, և առաջնորդել դէպ ի պարզ մտածողութիւնը, որը ինչպէս և իցէ նախադատուելի է յիշողութիւնը միմիայն հարստացրնելուն: Վի կողմանէ դարձեալ վատ է, գրականութիւնը անցնելիս՝ անարդիւնք լիութիւն պահպանել անունների, թուերի և նկատմունքների մէջ, սպաս ոտանաւորները ճշգրտիւ լուծելը, որի ժամանակ բանաստեղծութիւնը խուսափում է: Ար հարկաւոր է բաց մտքով ըմբռնել և ճաշակել, սակաւ անգամ չէ պահանջում մի քննադատական նկատողութիւն, կամ հենց առաջարկում, ոտանաւորը արձակ շարդրութեան փոխել և այսպիսի շատ բաներ:

Գիտեմ որ աղջկերանց վարժարաններումն էլ ինչպէս գերմաներէն

նի, նայնպէս և միւս իւրաքանչիւր
գաւառի համար վարժապետ կայ և ա-
ռաջացած վատ հանգամանքները լա-
ւանում են տեսչութիւնների և տեսուչ-
ների առողջ մտածողութեան և ան-
քուն հակողութեան միջնորդութե-
որքան այն վարժապետների պակա-
սութիւնը թուլատրում է, որոնք
այսպիսի վարժարաններում իրանց
բանը գիտեն և նրա համար մեծացող
են: Բայց գիտեմ էլ, որ վարժարան-
ների ձեռնարկութիւններում նա-
խանձաւորութիւնը՝ և հասարակու-
թեան փոփոխուն հայեացքներից և
պահանջմանքներից կախումը իրան-
ցով մի մեծ վտանգ են առաջ բե-
րում, որով գուտորների բարձր վար-
ժարանները և աղջկերանց կրթարան-
ները մանկավարժութեան կողմանէ
սաստիկ ծուլութիւն է մանուած, իսկ
գաւառի կողմանէ՝ արտաքուստ շատ ցու-
ցանողութիւն (im Unterricht viel Schen-
xesen):

Շարունակութիւն:

ԱՐԿԱԾՔ

ԱՐԻՍԹՈՆՕԻՒՍԻ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ (4))

Ի մասստուն ծերունին խաղաղու-
թեամբ կապրէր, վայելելով այն ամէն
բարիքները, զորս աստուածներն իւր
առաքինութեան պարգեւած էին:
Իւրաքանչիւր տարի, իւր ծերու-
թեանը չը նայելով, ճանապարհորդու-
թիւն մը կը նէր դէպ ՚ի իօի, Սօֆ-
րոնիմը վերստին տեսնելու և Մի-
նի գերեզմանին վրայ զոհ մը ընելու
համար, զոր ճարտարապետութեան

և քանդակագործութեան գեղեցիկ
զարդարանքներով հարստացուցած էր:

Երբէն պատուիրած էր որ իր իսկ
աճիւնը, իւր մեռնելէն ղկնի միւս-
նոյն գերեզմանը բերուի, որպէս զի
իւր ամենասիրելի տիրոջ աճիւնին
հետ յաւիտեանս միասին հանգչին:

Իւրաքանչիւր տարի գարնան ժա-
մանակ, Սօֆրոնիմը՝ զանիկայ կրկին
տեսնելու անհամբեր, իւր աչքերը
ծովուն ափանց այն կողման վրայէն
չէր վերցուներ, ուրկից կը ջանար
նշմարել Միսթօնիւսին նաւը, որ
այս եղանակին մէջ կուգար:

Իւրաքանչիւր տարի դառն ավեր-
ներուն մէջէն այն իրեն այնքան սիրե-
լի նաւուն հեռուն գալը տեսնելու
զուարճութիւնը կունենար, և այս
նաւուն գալուստը իրեն աւելի քաղ-
ցեր էր քան նորածիլ բնութեան այն
ամէն շնորհքները, զոր գարնան ժա-
մանակ երկրիս վրայ կը սփռէ, սոսկա-
լի ձմրանէն յետոյ:

Տարի մը Սօֆրոնիմ չէր տեսներ այլ ևս
այս ցանկալի նաւուն գալը ամէն տա-
րիներու պէս. դառնապէս կը հառա-
չէր, տխրութիւնն ու երկիւղը իւր
գիմաց վրայ նկարուած էին. քաղցր
քունը իւր աչքերէն հեռի կը վախ-
չէր, ոչ մի ընտիր կերակուր իրեն
քաղցր երեւէր, անհանգիստ կըլ-
լար և ամէն փոքր ազդողակէ մը ան-
գամ կը նեղուէր, միշտ երեսը դէպ ՚ի
նաւահանգիստը դարձուցած էր. և
ամէն վայրկեան կը հարցնէր թէ ար-
դեօք Իօնի կողմանէ նաւումը գալուս-
տը տեսած են:

Վերջապէս Սօֆրոնիմ նաւ մը տե-
սաւ, բայց աւանդ. Միսթօնիւս մե-
ջը չէր, անոր աճիւնը միայն կը բե-
րէր նա արծաթեայ տափորով մը:
Վիթիկէս՝ մեռելոյն հին բարեկամն և
գրեթէ իրեն հասակակից, անոր վեր-

ջին կամաց հաւատարիմ գործադրելն
կը բերէր այս սափորը : Երբ սա Սօֆ-
րոնիմին հասաւ , երկուքն միանգա-
մայն իրենց բերանէն խօսք արտադրե-
լու կարողութիւն չունէին . հեծկլտանօք
միայն իրենց միտքն միմեանց հասկա-
ցուցին : Սօֆրոնիս Սափորը համբու-
րելով և զայն արտասուօք թրջելով ,
այսպէս խօսեցաւ , « Ով ծերունի , դու
իմ կենացս երջանկութիւնը հաստա-
տեցիր , դու այժմ ինձ ամենագառն
ցաւ կը պատճառես . այլ եւս զքեզ
չը պիտի տեսնեմ , գքեզ տեսնելու և
քեզ Ալլիսեան դաշտն հետեւելու
համար , մահն ինձ ամենաքաղցր պիտի
ըլլայ , զիքու ստուերդ այժմ այն տեղ
այն երանելի խաղաղութիւնը կը վա-
յելէ , զոր Աստուածք առաքինութիւն
համար կը պահպանեն : Դու մեր օ-
րերն արդարութիւն , բարեպաշտու-
թիւն և երախտագիտութիւն բերիր
երկրիս վրայ , դու երկաթեայ դա-
րու մը մէջ ոսկեղէն դարուն անմեղ-
ութիւնն ու բարութիւնը ցուցուցիր :
Աստուածները զքեզ արդարաց բնա-
կութեան մէջ պսակելէն յառաջ այս
աշխարհիս մէջ քեզ պարգեւեցին
երջանիկ , հաճոյական և երկար ծերու-
թիւն մը , բայց աւանդ . . . այն որ պէտք
էր միշտ տեսել , երբէք բաւական
երկար չը համարուիր :

Քո ինձ ըրած պարգեւները վա-
յելէլէն այլ եւս ոչ մի հաճութիւն
կամ ուրախութիւն չեմ զգար . ու
րովհետեւ ստիպուած եմ առանց
քեզ զանոնք վայելել : Ով ստուեր
ցանկալի , երբ արդեօք պիտի քեզ հե-
տեւիմ : Ե՛րբն պատուական , եթէ
կարող ես տակաւին բան մը զգալ , ան-
տարակոյս Ալլիսի աճիւնին հետ խառ-
նուելու զուարճութիւնը պիտի ըզ-
գաս : Իմնա ալ օր մը ասանց հետ
պիտի խառնուի : Սինչեւ այն ժամանակ

իմ բոլոր և միակ մխիթարութիւն պի-
տի ըլլայ պահպանել անոր այս մնա-
ցորդները զոր ամեն բանէ աւելի
սիրեցի : Ով Արիսթոնոս , ով Արիս-
տոնոուս , ոչ , դուք պիտի չըմենիք
բնաւ , դուք միշտ պիտի ապրիք սրտիս
խորերուն մէջ : Այո , աւելի զիս ինք-
նըս կը մոռնամ , քան այնպիսի սիրելի
անձը , որ զիս այնքան սիրեց որ այնքան
կը սիրէր առաքինութիւնը և սրուն
կը պարտիմ ամենայն ինչ » :

Այս հեկեկախառն խօսքերէն
զինի , Սօֆրոնիմ դրաւ սափորը Ալ-
սինի գերեզմանին մէջ , շատ մը զոհեր
ըրաւ , որոց արիւնը գերեզմանը չըր-
ջապատող դալարեայ խորանը հեղե-
ղեց , կաթէ ու գինիէ առատ ըմպե-
լիքներ նուիրեց : Արեւելքի խորերէն
եկած ինկեղէններ սյրեց , և օդին
մէջ հոտաւէտ ամպ մ'էր բարձրա-
ցաւ :

Սօֆրոնիմ ամրական խաղեր հա-
տատեց ի սպասիւ Ալլիսի և Արիս-
թոնիօսի , սրբ ամեն տարի միշտ պիտի
կատարուէին , Հոն կաւգային մարդիկ
Պարի երջանիկ և բարեբեր գաւառէն
Սէանտր գետի գեղեցիկ ափունքնե-
րէն , որ այնքան պտոյտներով կը խա-
ղայ , եւ որ կարծես յսկամայից կը
թողու այն գաւառը , զոր կը թրջէ .
Պայիսորը գետին մշտականաչ եղ-
րերէն . փագթօլ գետի ափունքէն որ
իրեն ալեաց տակ ոսկեղծ աւազ կը
թաւալէ . ֆամֆիլիէն , զոր Ղեմետր ,
Փրոմօն և Քլօր մրցելով մը կը զար-
դարեն , վերջապէս Ալլիսիոյ ընդար-
ձակ դաշտերէն , որ պարտեղի մը նը-
ման այն հոսանքներէն կը թրջուի ,
որք թօրիւս լեռնէն կ'իջնէն , և այս
լեռն ալ միշտ ձիւնով ծածկուած է :

Այս մեծ և հանդիսաւոր տօնա-
խմբութեան աւուր մէջ երիտա-
սարդք և երիտասարդուհիք շուշա-

տի փերթէլ ու իլթիմասիլէ նատան լըդ դարանլըղընըն տերունինտէ գալ մըլ ահմագ վէ տերամէնտէրի թախ լիս վէ թախլիյէ իլէ , մէգ.բիւր .քա րանլըգտան տըշարը լըդարըր . վէ պու իլմ տէտիկիմիլդ տախի ալէսանվիյէ մէքթէպլէրտէ թահսիլ օլունտուղուն տան , հէր պիր առեմ պործլու տուր քէնտի վագթը սապալէթինի մէղ քիւր մահալտէ կէշիւմէյէ , քէնտիյէ ֆախտէլի իլմ ու ֆինուէնուլթահ սիլ իթմէք իշիւն : իշթէ պունուէն ի շիւն տիր քի , թիւրլիւ թիւրլիւ մէք ևաթիւլ վէ մէտրէսէլէր տախմա քիւ շատ օլունտագտէ տիր , վէ պէյլէ մէքթէպլէրտէն պիրթի տէ , իշպու Սար Նագոււլ իրմէնի Սանասթըրը մըղըն մէքթէպլի տիր , քի միլլէթիմի զին սէմահաթ վէ սատագաթը իլէ վէ Վթըթէթլու Րուհանի Փէտէրիմի զին վէ անըն Վայրէթէշ Րահիպա նընըն արղու վէ դայրէթիլէ քիւշատ օլունտուշտուր՝ այրու այրու մէմէ քէթէրին Սիլլէթիմիլ չօծուգլարը նըն իլմ ու ֆինուէնու թահսիլ էյլէյոււպ հէմ Սիլլէթիմիլէ և հէմտէ Տէվլէ թի Վլիյէ ֆախտէլի ազալէր վէ ա րիֆ քիմէսնէլէր օլմալէրի իշիւն :

Պունլարտան մատատ իլմ ու ֆի նուէնուէն զիյատեսիլէ իլէրուլէմէսի ի շիւն , պու ասըր միւնէվիլէրտէ պու լընան էհլի մաաիֆ վէ մուհիպպի իլմ տէվլէթլէր , տիւրլիւ վէ տիւր լիւ մէմէքթէթլէրտէ կէօնալէօն մէք թէպլէր քիւշատ իթտիքտէն սօնկրա , անլերին քէսէրէթի իշիւն տախմ դայ ըթ իտէրլէր : իշթէ պու մուհիպպի իլմ վէ մէրհամէթլու Տէվլէթլէրտէն պիրթի տիր Շէվլէթլու Շահինշահ Սուլթան Վաթիւլ Վղիլ խան էֆէն տիմիլ , քի տիւրլիւ պէտիւրլիւ մէմ լէքթէթլէրտէ մէքթէպլէր քիւշատ իթ տիքտէն մատատ , էյագըն վագթըր

տա Տէր-ալլիյէտէ Սուլթանիլէ նամ պիր մէքթէպ տախի քիւշատ էյլէմիւ տիր , քի թէքլիֆսիլ հէր պիր միլլէթ չօծուգլարընտան տախի , գապուլ օ լունույօր : իշլէ իտէ վաճիպլի զիմ մէթիմիլ տիր տախմա էէքտիր ու էէք զէպան Հագ թէպալ Վղիլ-իւշ-շան հաղրէթլէրինտէն նիյազ իթմէք քի Սէհապէթլու , Վղամէթլու , Վլիլի նիմէթ իֆէնտիմիլէ թիւքէնմէղ էօմրլէր , էպէտ Վլի Օսման Տէվլէթի նի թախթը սալթանաթընտա գատիմ էյլէյոււպ , պունտան սօնկրա տախի նիլէ նիլէ մէքէաթիպլէր քիւշատընտ մուվաֆֆագ օլուն , քի հիւքմիւ ալ թընտա օլան ճիւմլէ միլլէթլէր փէշ քէշլէրինէ նայիլ օլունլար :

Ճէնապի Հագ վէ թէգատտէս հաղրէթլէրինտէն նիյազ իտէրիլ , քի իշպու տուամըղը վիւքալէրսալթանա թի սէնիյէյէ վէ մէմուրինի քիրամ իֆէնալիլէրէ տախի իհսան պույուր սուն վէ Րուտսու շէրիֆ միւթէսարը ֆը Սէատէթլու Վէամիլ վաշա հալ րէթլէրինէ , քի բուլ ու շէպ էհա լինին իաթիրահաթը իշին դայրէթ ի տէր , հէր պիր ֆախտէլի նիզամաթ իլէ իշպու պէլտէլէրի շէնլէթմէյէ , իշթէ պունուէնլէ զաթը վալալէրինին էհալիյէ նէ գատար դայրէթ վէ մու հապպէթի օլունղու պէյան օլուր , վէ պունա տա պիր իապաթ օլունա պիլիւր , պու կիւն իշպու զիյնէթիմի զէ թէշրիֆ պույուրմալէրի :

Վէ տախի և անտէվլէթմէտար Րու հանի Փէտէր , Հաղրէթլինիլին վէ ֆա զիլէթլու Րահիպանըն պիլլէրէ էթ տիկի պունճա ճէմիի ճէվալիլ վէ ա վաթըֆը աճէպա նէ իլէ իֆա իտէ պիլլէճէկիլ , վէ մուգապէլիսինի էտա էթմէյէ գատոր օլաճագմըրը . խայր , ճէվմէն մէտուէն գալաճաղըմըրը գա հիր վէ նիւմայան օլունղունտան ճէ :

մի բէֆիգլէրիմ իլէ պէրապէր Հագ
թէալա Հաղրէթլէրինտէն տիլէրիզ
քի պէտէլ օլարագ քէնտի մէրհամէթ
լէրինի իհսան էյլէյոււլ, էօմիլէնիւ
զիւ տախի տօլու էօմի իլէ մուամմէր
էյլէյէ . քի ֆիրրինիզէ գօտու զուճուզ
պունճա էյլիքլէրին իճրասընտա պու
լունմաղա քէմալ մէրթէպէ գա
տըր օլասընըզ, վէ պունուէնիլէ պէրա
պէր Սիլլէթիմիլ շօճուգլարը տախի,
սայէի Տէվլէթ, վէ սայէի Սիլլէթտէ
վէ Հաղրէթլինիզ սայէսինտէ իլմ ու
ֆինուէն թահսիլ իթմէկէ գատըր օլ
սունլար :

Պ. Յ. Յարո-Լիւնէան
Թէլէշ Տէպի-Լանի Սար
Լագո-Պ Սանսիլլընն :

Պատար-Շէրիֆ
1870 Նիսան Կ

ԱՐ. Գ. ԱՅԻՆ

ՍԷՏԱՅԻ ՀԱԳԱԳԻԷԹ

Վասն պահելոյ դմէղ ՚ի զգար-
տու թենէ մարդկան և յորոգալ-
թից սատանայի զտէր աղաչեցուք
Ժամգիր :

Ոչ սակաւ յաւելլով քան թէ
զայրացմամբ կը լսենք վերջին օրերս
Պօլսոյ մէջ Սէտայի մը ձայնը Լիւրիկէի
եղերքներն ալ արձագանք տուած :
Թողունք ուրիշներու իրեն վրայ ու
նեցած կարծիքը, սակայն ինքն իր վը
րայ այնպէս կարծած և վստահացած
է, որ եթէ երբէք խօսք մը լսէ, նոյն
խօսքը դատելու գիտութիւնն ունի
ինքը . եւ եթէ երբէք սլիտի խօսի,
խօսելէ յառաջ կըսէլ գիտէ իւր խօս

քը : Սակայն այսօր գործերն այնպէս
կը ցուցնեն որ կամ երբէք չգիտեր
և չգիտնալովն հանդերձ չհասկնար
ալ, և կամ գիտութեամբ կը ստէ իւր
խօսքերուն մէջ, նսրատակ ունենալով
խաբէրու :

Չկարծէք երբէք Սէտան, որ Չեր
զըստարտութիւնը պիտի զօրէ Հայ ե.
կեղեցականին վրայ . եթէ դուք չու
նիք երբէք ձեր լսածը դատել, հասա
րակութեան հասկացող մասը ունի
դատել ձեր լսածը . եթէ դուք չու
նիք ձեր խօսելիքը կըսէլ, հասարա
կութեան հասկացող մասը մտաց դա
տաստանաւ կործեաց աղատութեան
ատենին առջեւ . գիտէ ձեզի պատաս
խան կըսէլ : Եթէ չգիտէք դուք
ճշմարիտը խօսիլ և գեռ հաստատուն
էք ձեր հին նպատակին, այսինքն հա
սարակութիւնը խաբէրով ձեր ուղած
տեղը գործածելու նպատակին վրայ,
հասարակութեան հասկացող մասը
դարձեալ ունի քննութիւն քս մէն մի
խօսուածքներուդ և գիտէ խայտա
ռակել քու խաբէութիւնները նոյն
խի պարզամտաց առջեւ :

Չարին չոր նպատակը թէ և ըւ
լայ հարիւր աշխատութեամբ, կը կա
սի բարւոյն առջեւ եթէ մէկ աշխա
տութիւն ալ ունենայ :

Սեղ համար երբէք հարկ չկար,
որ ձեզի դէմ գրիւ շարժէինք այսօր,
վասն զի հասարակութեան հասկացող
մասը վսեմապէս պատասխանելով
պատրանձեցուց թերեւս ղձեղ աշ
խարհի առջեւ :

Կաթոլիկութեան այն անարգ խըն
դիրները, պապագաւանութեան վե
րաբերեալ այն ամօթալի առաջարկու
թիւնները, որոնք աշխարհի մեծագոյն
մասին պատկառանք ազդեցին, ղձեղ
չիրցան ամաչեցնել տակաւին . վասն
զի երեսնիդ պինդ է . և ոչ եթէ ե

բեանիդ միայն պինդ է, այլ թէ չէք հասկնար ի՞նչի վրայ կը խօսիք, ի՞նչի վրայ կը բարբառնջէք: Օ՛տիւր ալիք չունի կ'ըսէք ու կը պնդէք, մէկէն հողմն ալ կը շնչէ, ալիքները կը կատարեն մինչեւ անգամ ձեզմէ մէկ քանին տանելու չափ կ'սպառնան, դուք դարձեալ բուերու տրձագանդ առնող մանր պրերուսն նման մի և նոյն ձայնըն է կը հանէք: Կ'ուզէք որ աշխարհըս համողէս թէ ծովը չալէկածիր: Այդպէս պէտք էիք աշխատիլ, եթէ աշխարհ այդ ծովուն տէացը մէջ չը ծփար:

Հռովմէական կղերին սխալը գուցելու համար հայ կղերին ընթացքը կը դիտէք, (եթէ դիտումնիդ ալ դիտումն է.) հայ կղերին համար այդ հոգ չէ, վասն զի նա վստահ է իւր ընթացքին վրայ, և թէ քննութեանց առջեւ ի՞նչպէս պիտի հանգիստանայ, դարձեալ դիտէ:

Հայ կղերին մէկուն ունեցած արտաքին յանցանքն արդէն նոյն ինքն հայ կղերը ծածկած չունի, եթէ այսօր հայ կղերն հռովմայեցւոյն պէս ծածկելու ըլլար իւր ընկերին անսանձ յանցանքը, թերեւս իրաւունք կ'ունենայիք դուք այդ պէս խօսելու: Այլ կամ եթէ հայ կղերն ինքնին չարխաբակէր այդ վատ ընթացքն ունեցող անհատը, այն ատեն շատ դժուարին կ'ըլլար քեզի լսել այդպիսի լուր մը, թէ Արթուրայ կաթուղիկոսը մօր դաստիան է, Սիմիւր շնացող է. և ոչ միայն քեզ դժուարին պիտի ըլլար իմանալ այլ թէ նոյն ինքն ժողովուրդն ալ պիտի չկարենար դիմանալ. ըստ ուրում կեղծաւորութիւն չկայ Հայոց մէջ, ուստի անչու չուէ որ պիտի իմանայ առ հասարակ ամենայն ոք, վասն զի ճշմարիտ է Աւետարանի խօսքը «Չիք ինչ ծածուկ, որ ոչ յայտ-

նեայի, և ոչ դադանի որ ոչ ծանխի»:

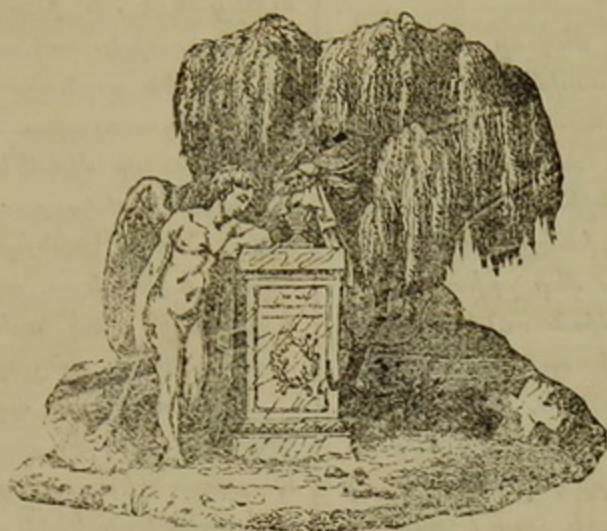
Որո՞նք են ձեր գիտցած Սրբազանները Ահտա, որ վանքերու մէջ արուամուրութիւն, կուսապղծութիւն և սրբապղծութիւն կ'ընեն, որոնք են այդ վանահայրները և վարդապետներ, ները զորս մենք չենք դիտեր: Այլ թէ դուք դիտէք այդ տեսակ վանահայրներ և վարդապետներ հռովմայ վարդապետաց կամ Արքեպիսկոպոսաց մէջ, դուք անոնք ալ յայտնեցէք ազատութեն, վասն զի երբոր ալ ըլլայ պիտի յայտնուին:

Շատերն ըստ որում ուրիշին վրայ եղածները հասկնալու կարողութիւն չունին, և պէտք եղած դիտողութիւններէն զուրկ են, իրենց վրայ գիտցածնին ուրիշին վրայ ալ կը զուրցեն:

Ինչպէս որ երկու կոյր կերակուրի նստած քաջա կերած ատեննին մէկը որ երկերկու հատ կ'առնայր, միւսին կը հարցունէ, թէ ընկեր, ինչու երկու երկու հատ կուտես, մէկալը զարմացմամբ մը ըսաւ. ընկեր, մեր աչքերը չեն տեսնար ինչէն կը կարծէք որ երկերկու հատ կ'ուտեմ, այն ատեն ուղիղ խօստովանելով ըսաւ որ ըստ որում ինքը երկուքական հատ կ'ուտեմ, այնպէս ալ քեզի համար կը կարծեմ:

Ահտա, չըլլայ թէ դուք ալ այս հետեւաբանութեամբ կը խօսիք. եթէ այնպէս է, լուռ կեցէք. որպէս զի աւելի ամօթահար չեայտառակիք: Ասայ տառակութիւննիդ թէ և կատարեալ է, տակայն եթէ լուելու ըլլայք, դէթ այսուհետեւ չէք խայտառակուիր շարունակ:

Խօսած խօսքերնիդ կըսելու կամ քննելու կերպ մը ցոյց տանք ձեզ: Ահտա, եթէ կ'ուզէք Հայ Արքեպիսկոպոսին և հռովմէականին մէջ բաղդատութիւն ընել, ձգեցէք դուք ա-

Ի Ս Փ Ա Լ Ի Մ Ա Հ

Ե Ր Ա Ն Ո Ի Հ Ի Ո Յ

Դ Ե Ռ Ա Բ Ո Ւ Ս Ի Կ Ն Դ Ս Տ Ե Ր

ՅԱԿԵՎԲ ԱՂԱՅԻ ԱՇԸԳԵԱՆ ԱՂԷՔԱՆԴԻԱՅԻՈՅ

Օ երծ ՚ի մահուն ՚ի ճիրանաց ոչ զոր ծրնաւ դեռ աշխարհ,
 Յետ այսբանեաց ժամանակաց անվրիպելի փորձառութեանց,
 Սիրտք ՚ի մարմինս ճմլեսցին ցերբ ՚ի մորմնք յաւս,
 Բաբէ ախոյն մանկութեան որ զսիրտ խոցէ գորովագութ ճնողաց .

Եւ զննչ առնել էր սիրելոյն մինչ գերանդին դառնութեան,
 Խլէ և զկեանքս դեռաբոյսս սպառաստի միշտ յետոյ դրան,
 Մինչ հարկանի զանգակ մահուն միանգամ,
 Ոչ ոք իցէ որ գիտիցէ յիշել զաշխարհս և զգորովն,
 Բայց միմիայն հետեւիցի հնչման ձայնին, յաւիտենին ՚ի ժառանգ .

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ինչպէս որ անցեալ ամսոյ Սիսիւ յայտնած էինք տեղւոյս Կառավարիչ Վսեմ. Քեամիլ Փաշայի մարդասիրական ոգին և յառաջագիմութեան ունեցած սէրն յայտնելով, որ դպրոցաց հանդէսները միշտ տեսնելու փափաքը իւր սրտին մէջ վառ բլլալը կը ցունցնէր, նոյնը ահաւասիկ պիտի տեսնեմք հետագայ նամակին մէջ, որ Լըքունի Գրան Լպարդոս Բարձր. Լին փաշայի կողմէն խրկուած է Լը Լմեն. Ս. Հայր. զոր նոյն ինքն Վսեմ. Քեամիլ փաշայ անձամբ այցելութիւն մը ալ տալով մատոյց Ս. Հոր Ե. Վսեմութեան Բարձ. Լալի փաշայի նա մակը, դպրոցաց յառաջագիմութեան վրայ իւր ունեցած սէրը և Տէրութեան ուրախութիւնն յայտնելով:

ՆԱՄԱԿԻՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

Գուտաու, ջերիֆ Էրմենի Բաթրիքլիկէ

Բիւթպէթլու, Էֆենտի Ճէնապէրի,

Սար Լագուու Սանասթրըր մէք Թէպի շախիրտանընըն պիր մու'թատ պու սէնէ տախի իծրայ օրւնան իմ' Թիհանլէրի ճէմատթլերինտէ իղհար էթմիշ օջուսգլարը Էսարի Թէրէքքի, շայանա Թափարի պիր սուրէթտէ օրուս պուտա սէմէրէի սանիվէ Էֆ. Թամ ասըլանէլէրի իտուկի, Գուտաու շէրիֆ միւթէտարըֆը սէստէթլու Փաշայ հազրէթլերինին վաֆ'ը օլան ի շարլէրինտէն միւսթէպան օրմուշ, վէ պու վէճհ իլէ մէսարուֆ օլան հիմ' մէթի տօսթանէլէրի ափտէմի մուգասէթ Սալթանաթը սէնիյէտէն օլան տախրէի իլմ ու մտարըֆ գապիէիխայ րիէսինէ տախի Թահմիլէ մուվաֆըք

օլարուգ, իսթիլգամը մահգուզիէթ էյլէմիշ օլմաղ իլէ պէյանի հալ սիյադընտոյ շուգպայը մախսուսէի մուհիպի Թէրիմ' գըրընտը:

ԿԱՎ ՍԷՆԷ

ԿԱՎ ՍԷՆԷ

ԿՆԻՔ

ՍԷՖԷՐ Ե

Նիսան ԿԱ

Մոհամմէդ

Էֆեն Ալէ:

Քաջալէրիլ է արգէօք սոյն նամակի սրարուսակութեան ոգին Թէ Ս. Պատրիարք Հօր ջանիլը Թէ Սիսեա նութեան աշխատութեանը, և Թէ դպրոցի աշակերտոց անխնձ աշխատասիրութեանը:

Սոյն քաջալէրութիւնը ճշ միայն այս անգամ. այլ և առաջին անգամ ալ ցոյց տրուած է մեղ Կառավարութեան կողմէն, հրամայելով որ տեղւոյս նոր բացուած Տաճիկերէնի գըրդոցի համար յատուկ խրկուած դասատուն, օրը մէկ կամ երկու ժամ ալ մեր դպրոցը դաս տայ. ինչպէս որ կը շարունակէ ալ գաստատուն հաշտութեամբ կատարելով Տէրութեանէն իրեն Էզած այս հրամանը:

(Սոմոնեան Տէրութեան առ իւր հպատակա ունեցած այս զգացումն ու բաղձանքը բարեմաղթութեամբ կը բանայ Հայ Եղբայնոց բերանը:

Նմանապէս ալ ջրոյ մասին քաղաքացիին տարած հոգը շատ է: Հայր Լըքահամու Գերեզմանին կողմերը գտնուած բաւական շատիկէ ջուր մը քաղաքը բերել վաղցնելու խօսքերը կը պտտին ժողովրդոց բերանը. այս ջուրը հին ատեններն արդէն քաղաքիս մէջ կը վաղէ Էզեր, սրոյ ճանապարհն ալ պատրաստի է հին ատենէն շինուած քարէ խողովակներով, միայն Թէ այս ջրոյն ճանապարհը տեղ տեղ աւրուած ըլլալով նորագուէն պէտք ունի: Բայց Լըքուսաղէմի մէջ վաղցնելու համար ամենէն գիւրա-

գոյնն այս ջուրը պիտի ըլլայ . թերևս
կառավարութիւնը կամ քաղաքիս մէջ
կարուածոյ հոգաբարձու ժողովն հոգ
տանի այս մասին աշխատելու և յա
տելու և յաջողի իսկ իւր աշխատու
թեանը մէջ :

Այս աեօակ ջուր մը քաղաքին մէջ
վազցնելով ապագայ մեծ չարիքներ
արգիլուած պիտի ըլլան : Բոտ որում
եթէ պատահի տարի մը որ անձրեւ
քիչ ըլլայ նոյն տարին նեղութիւնը կը
սասականայ սովի մասին : Իսկ ե
թէ երբէք ըլլայ տարի մը ջանձրեւէ
երկինք բնաւ , նեղութիւնն ի՞նչ աւ
տիճանի պիտի ըլլայ , այն ալ թող փոր
ձառուներն ու հասկցողներն հետեւ
ցնեն որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ան
շուշտ մահ կամ փախստեամբ ազա
տութիւն : Այլ ինչո՞ւ Արուստղեմի
բոլորներն այսչափ ջուրեր գտնուելով
ծարաւն Արուստղեմի մէջ կոտորած
ընէ : Պէտք է անշուշտ նախատեսու
թեամբ ասոր առաջին առնել , քա
ղաքին մէջ ջուր մը վազցնելով :

Ա երկին օրերս Յիսուսեան կրօ
նաւոր մը գալով քաղաքս , կառավա
րութեան ջուր հանելու տեղեր
ցոյց տուած է : Քաղաքիս մէջ Պիղոս
տոսի տունը ըսուած զօրանոցի առջե
ւը մէկ ջուր կայ եղեր 60 մեթր խո
րութեամբ : Ամանապէս ոտքի չափ
հաստութեամբ ջուր մ'ալ Վեդսե
մանի ձորը պարտիզի մը մէջ կայ ե
ղեր դարձեալ 60 մեթր խորութեամբ .
Այլ կը լսենք որ կառավարութիւնն
այս երկու ջուրերուն մէկուն նշանա
նակուած տեղէ հոր պիտի բանալ տայ ,
Սակայն աւելի լաւ է հայր Աբրահա
մու ըսուած ջուրը բերել , քանի՞
այս գետինները բանալ տալ . մէկ մի
որ դուրսի ջուրին ճանապարհին շատ
մեծագոյն մաւր պատրաստ ըլլալով
քիչ մը անդ միայն նորոգութեւ պէտք

ունի . և այս նորոգութեան համար
ըլլալը ծախքն աւելի քիչ կ'ըլլայ Ա
րուստղեմի մէջ 60 մեթր խորութեւ
հոր մը բանալու ծախքէն : Սէկ մ'ալ
այս ըսուած ջուրերը Յիսուսեան մե
կը . կ'ելէ ըսելով հաւատարի չ'են
կրնար ըլլալ . և գուցէ այն ծախքն
յանձն առնելով ընելէ վերջը ջուրը
չեւաւ , բոլոր եղած ծախքն ՚ի զուր
գնացած պիտի ըլլայ :

— Փարիզի Հրէից Խորայեղական ըն
կերութիւնը բարձր գրան հրովարտա
կրն տալոյս է Յոսպէի մէջ երկրա
գործութիւն մը բանալու . հրովար
տակի տուած ազատութիւններն են
որ Սէմէի և Յոսպէի պարտեզնե
րուն մէջ տեղը երկու հազար վեց հա
րիւր արտաւար (տէօնիւմ) գետին
տէրութիւնն իրենց պիտի բաշխէ ,
առան տարի ալ առանց տուրքի պիտի
բանեցնեն : Յոսպէի մէջ ալ երկրա
գործական և ուրիշ արուեստներու
դպրոց մը պիտի բանան , Արուստղե
մի աղքատ Հրէից տղայքներն հոն
ձրի կրթելու համար :

Ղազէի Երաքներուն մէջ ամայս
սկիզբէրը ապստամբական ցոյցեր ե
լած են տէրութեան հարկերը չիճա
րելու , ասոր վրայ Ղամասիոսի զօրաց
Սիւշիր Փաշայն վաշտ մը զօրքով Ա
րուստղեմի Սութասարքի Քեամիլ
Փաշայի ընկերակցութեամբ Ղազէ
երթալով ապստամբութիւն ցուցնող
Շէխերը մէկտեղ ժողովելով խնար
հեցուցին տէրութեւ տուրքերն անպա
կաս հատուցանելու , և վերադարձան :

— Անքերու տեսչոց փոփոխու
թիւնն ըլլալով , Յոսպէի Վանաց տե
սուչ կարգեցաւ Արթ . Ազեկիէ վար
դապետը :

Ս . Օննգեան Վանուց Արթա .
Թովմաս Վարդապետն այս տարի ևս
նորոգուեցաւ իր պաշտօնին մէջ :

Պարգաւորեան Պաղատար աղա :
 Սաւայանեանց շանիկ աղա :
 Արժանեան Եովնանեան աղա : (ժանն Արշակունեան
 վարժարանին) Ազրիանուպոլսոյ :
 Սուրբանեան մահտեօի Գեորգ աղա :
 Սպարդաւեան մահտեօի Եաղուպ աղա :
 Վարպեանեան Զակար աղա :
 ՏԵՏԵԵԱՆ ՍԵՏԵԱՆ ԵԱԸ. ԳՈՐԾԱԿԱԸ ՍԻՕՆԻ :

ԵԶՄԻԱԾԻՆ

Տ. Տ. ԳԻՈՐԳ. ՎԵՀԱՌԻԱՆ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (2 օրի) :
 ԳԵՐ. ԱՆՂՐԵԱՍ Եպիսկոպոս :
 ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Եպիսկոպոս :
 ԱՐԺ. ԹԱԳԷՆՈՍ վարդապետ Զինեական :
 " Սարգիս վարդապետ տէր Գասպարեան :
 " Գրիգոր վարդապետ Մուշեղեանց :
 " ԽՈՐԱԳՐՈՒԹԻԱՆ Արարապայ :

ԹԻՔԻՐՏԱՂ

ԳԵՐ. ԹԱԳԷՆՈՍ Սրբազան Արքեպիսկոպոս Առաջնորդ :
 Տ. ԱՐԽԱՏԱԿԵԱՆ քահանայ Ֆեարեան :
 Տ. ՎԵՐԺԱՆԵԱՆ քահանայ :
 ԳԵՐՈՂԵԱՆ մահտեօի Տնիկ աղա :
 ՓԻԼԻԿԱՅՈՒՆԵԱՆ մահտեօի Զակար աղա :

ԹԻՖԼԻՏ

ԳԵՐ. ՄԱԿԱՐ Սրբազան Արքեպիսկոպոս Առաջնորդ
 Վրաստանի և Իմերեթի :
 ԱՐԺ. ՍՈՒՔԻԱՍ վարդապետ Պարթևանց :
 ՏԵՐ ԽԱՆԱԿԵԱՆ աւագ քահանայ Սահառուեի :
 ՏԵՐ ՄՈՒՏԵԱՆ աւագ քահանայ Սայաթնեանց :
 ՏԵՐ ՄԿՐԻՄԻՆ աւագ քահանայ տէր Գրիգորեանց :
 ՏԵՐ ՅՈՒՆԻՔԻ աւագ քահանայ Օրբելեանց :
 ՏԵՐ ՂԱԶԱՐ աւագ քահանայ Դաւթեանց :
 ՏԵՐ ՅՈՒՆԻՆԵԱՆ աւագ քահանայ Արարատեանց :
 ՏԵՐ ՍՐԱՊԻՈՆ աւագ քահանայ :
 ՏԵՐ ԳՐԻԳՈՐ քահանայ տէր Բարսեղեանց :
 ՏԵՐ ԹԱԳԷՆՈՍ քահանայ Խօջանիսթեանց :
 'ԱԷԼՈՆԳ ԵՐԵՂ Խարաղեանց — Ներսիսեան Վարժարան :

Արմանեանց Խաչատուր աղա :
 Զոհրաբեանց Կարապետ աղա :
 Էնֆիսանեանց Համբարձում աղա :
 Էնֆիսանեանց Աւետիք աղա : Գրախանա :
 Լազարեանց Կարապետ աղա :
 Հանինեանց Եովնանեան աղա :
 Պետրոս Սիմեոնեանց, Խմբ. ՄԷԼՈՒԻ Հայտարարի :
 Ռոտմեանց Պ. Մարկիանոս, բժշկապետ :
 Ռոտմեանց Ալեքսանդր աղա :
 Սերովեանց Զակար աղա :
 Վարդանեանց Մահտեօի Գրիգոր աղա :
 Քոչարեանց Պ. Կարապետ, բժիշկ :

ԼԱՒՈՂԻԿԻ

ԱՐԺ. ԶԱՐԳԻԱՍ վարդապետ :

ԽԱՐԲԵՐԻ

ԱՐԺ. ՊԵՏՐՈՍ վարդապետ Առաջնորդական փոխա :
 Սամուէլեան Եարութիւն աղա :
 Նուէր Սմբատեան ընկերութեան 'ի Մահտեօի Առաջնորդ աղայի Մահտեօի Ֆեարմանեան :

ԿԱԼԿԱԹԱ

Տ. ՅՈՒՆԻՆԵԱՆ Ե. ԽԱՅԵԿԻՐ ԲԱԼԱՆՈՅ ԽԱՅԻԿԵԱՆ. ԳՈՐԾԱԿԱԸ ՍԻՕՆԻ :
 Տ. ԳՐԻԳՈՐ Բահանայ մահտեօի Մարտիրոսեան :
 Տ. ԵՊԻՓԱՆ Բահանայ Հ. Գրիգորեան :
 Պ. ԵՈՒՆԻՆԵԱՆ Ավտայեան :
 Պ. ԹԱՎԵԱՆ ՄԷԼԵՈՒՆԵԱՆ (2 օրի) :
 Պ. ԿԱՐԱՊԵԱՆ Մ. Դաւթեան :

Պ. ԳԵՐԳ. ԵՈՒՆԻՆԵԱՆ, ԳԱՅՐԵՆ ԶԱԼԱՅԱԸ (2 օրի) :
 Պ. ՄԱՐԳԱՐ Գրիգորեան :
 Պ. ՄԱՆՈՒԿ Թ. Մանուկեան :
 Պ. ԽԱՅԻԿ Ե. Ավտայեան :
 Պ. ԵԱՐՈՒԹԻՆ Գ. Ավտայեան :
 Պ. ԽԱՅԻԿ Թ. Աւետույեան :
 Պ. ԹԱԳԷՆՈՍ ՏԵՐ Ստեփանեան, հայկարան դատաւար :
 'ի Կալկաթոյա Մ. Ճեմարանի :
 Պ. ԿԱՐԱՊԵԱՆ Գ. ՄՈՒՏԵԱՆԵԱՆ :
 Պ. ԿԱՐԱՊԵԱՆ Մ. ԵԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆ :
 Պ. ՄԿՐԻՄԻՆ Տ. ԵՈՒՆԻՆԵԱՆ ԳԱՅՈՒՆԵԱՆ :
 Կալկաթոս Մարգարտիկեան Ճեմարանի Հայոց :

ԿԱՐԷ

ԳԵՐ. ԵԱՐՈՒԹԻՆ Արքեպիսկոպոս :
 Տ. ԲԱՆԱՐԱՍ քահանայ 'ի Կրիշ :
 Տ. ԿԻՐԵՂ քահանայ Տ. ԱՂԵՔԱՆԴՐԵԱՆ :
 Աղաբեկեան Պետրոս աղա :
 Բարեհամբաւ ուսումնարանի Արծնեան :
 Գարապաշեան Եովնան աղա :
 Եկաւեան մահտեօի Փիլիպպոս աղա :
 Էնֆիլեանեան Աւետիս աղա :
 Էնֆիլեանեան Սարգիս Էֆենտի :
 Ճեմարտախօսեան մահտեօի Մկրտիչ աղա :
 Կարապետեան մահտեօի Եարութիւն աղա :
 Հազարապետեան մահտեօի Արարատ աղա :
 Մահտեօի Կարապետեան Եարութիւն աղա :
 Մարգարեան Կարապետ աղա (լուսարար) :
 Մուշեղեան Եարութիւն Էֆենտի :
 Զակարեան Գեորգ աղա :
 Եարութիւնեան Մկրտիչ աղա :
 Եարութիւնեան Եօնանեան աղա :
 Եօնանեանեան Սիմեոն աղա :
 Եօնանեանեան Ստեփան աղա :
 Նշան աղա Երզնկայի (վարժապետ) :
 Չամաղպաշեան Եովակիմ աղա :
 Պաղարեան Մկրտիչ աղա :
 Պետրոս աղա Տիգրանակերտցի :
 Սարգիսեան Գառնիկ աղա զրաշար :
 Սրբայեան Սարգիս աղա Վանեցի :
 ՏԵՐ ԵՈՒՆԻՆԵԱՆԵԱՆ Նշան Էֆենտի :
 Տ. ՄԷԼԵՔԵՐԵԱՆ ՄԷԼՏԵՍԻ ՅՈՒՆԻՆԵԱՆ ԵԱԸ. ԳՈՐԾԱԿԱԸ ՍԻՕՆԻ :

Փանոսեան Խաչատուր աղա :
 Փանոսեան Կարապետ աղա :

ԿԱՐՍ

ԱՐԺ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ վարդապետ առաջնորդ :

ԿԵՍԱՐԻԱ

ԳԵՐ. ԵՂԻԱ Տ. վարդապետ Առաջնորդ Կեսարիոյ :
 ԳԵՐ. ՍՏԵՓԱՆ վարդապետ Ս. Դանիէլ վանուց :
 Թանգարանի Կեսարիոյ :
 Թանգարանի Կեսարիոյ :
 Թաթաւու զարդոյի Արշակունեանց Ընկերութեան :
 Նուէր Ալեքեան Զակար աղայի :

ԿԵՑՎԵ

ՏԵՐ ՊԱՐԲԻՆԷ քահանայ Թորոսեան :
 Ալեքանեան Ղազարոս աղա :
 Գրիգոր աղա Պողոսեան Վարդանեանց :
 Երամեանց մահտեօի Առաքել աղա :
 Երամեանց մահտեօի Եարութիւն աղա :
 Էլմասեան Գրիգոր աղա :
 ՅՈՒՆԻՆԵԱՆ ՄԷԼՏԵՍԻ ՄԱՐԿԻՍ ԵԱԸ. ԳՈՐԾԱԿԱԸ ՍԻՕՆԻ :

Պաղարեան մահտեօի Ղուկաս աղա :
 Տոյակ աղա Կիւռեցի (վարժապետ) :
 Բերբերեան մահտեօի Զակար աղա :

ԿԻՊՐՈՍ

ԱՐԺ. ՂԱԿՈՍ վարդապետ :
 Արժանապատիւ Պօղոս վարդապետ :
 Դպրոցի Կիպրոսի :

ՑԱՆԿ

ՄԱՅԻՍ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ	97—103
Լճաղակ Հայաստանի	103—104
Պատասխան	104—105
Լեզերերգ և հրաժեշտ Լուսինային	105—106
Սեծապատիւ ժողով . (շարունակութիւն)	107—110
Ըրկածք Ըրիւթօնօիւսի . (շարունակութիւն և վերջ)	110—112
Դպրոցի ծառ	112—114
Ըղջային	114—117
ԺԱՄԱՆԱԿԱՆՐԱԿԱՆՔ	117

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիճը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեւել թաղիացեալ մէկուկէն ութամսով թղթով .
- Բ. Տարեկան ղինն է երկու արծաթ Մեծիապետ հանդերձ ճանապարհի ծախքովը , կանխիկ վճարելի :
- Գ. Չստ տեարակ տունէլ ուղղը , պէտք է ամեն մէկ տեարին շրջա հեկան վճարէ :